

**ЦЕНТРАЛЬНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

**СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ
РІВНИХ ПРАВ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ ПОЄДНУВАТИ
СІМЕЙНІ І ПРОФЕСІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ ТА ЇХ ГОТОВНІСТЬ
СПРАВЕДЛИВО РОЗПОДІЛЯТИ СІМЕЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ**

**Звіт за результатами
військово-соціологічного дослідження**

Київ – 2023

Дослідження виконано
авторським колективом співробітників
Науково-дослідного центру гуманітарних проблем
Збройних Сил України у складі:
п-ка О.В. Шевчука (гол. колективу);
канд.псих. наук, п-ка Г.В. Капосльоза;
канд. біол. наук В.М. Панченка;
к-на Є.О. Рожкова;
канд. іст. наук, ст. л-та В.В.Лагодзінського;
О.Д. Дєточки;
В.В. Єфімової.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Думки респондентів щодо проблеми поєднання професійного та сімейного життя	8
1.1. Важливість створення умов для поєднання сімейних і професійних обов'язків за оцінками військовослужбовців.....	8
1.2. Ставлення військовослужбовців до рівності прав чоловіків і жінок поєднувати сімейні та професійні обов'язки.....	13
Висновок до розділу 1	19
Розділ 2. Особливості виконання професійних та сімейних обов'язків чоловіками та жінками під час проходження ними військової служби.....	20
2.1. Наявність у військових частинах умов для поєднання професійних та сімейних обов'язків військовослужбовцями різних статей.....	20
2.2. Характер розподілу обов'язків між чоловіками та жінками у сім'ях військовослужбовців.....	26
Висновок до розділу 2	31
Висновки та пропозиції	32
Додаток А. Анкети для опитування	35
Додаток Б. Таблиця одновимірного розподілу відповідей респондентів на запитання анкети	39
Додаток В. Таблиця двовимірного (за статтю) розподілу відповідей респондентів на запитання анкети	48
Додаток Г. Відповіді респондентів на запитання анкети, де їм пропонувалося написати окрему власну думку.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Питання дотримання гендерної рівності, як жінок так і чоловіків, у Збройних Силах України (далі ЗС України) є однією із складових обороноздатності країни і потребує пильної уваги з боку влади та суспільства, органів військового управління та командирів (начальників) усіх рівнів.

У результаті визнання необхідності гендерної перспективи міжнародною спільнотою були розроблені різні правові та програмні документи, які передбачають її включення в діяльність збройних сил, починаючи від резолюцій Ради Безпеки ООН щодо жінок, миру і безпеки й закінчуючи політикою НАТО по виконанню цих резолюцій. Таким чином, інтеграція гендерної перспективи є не тільки оперативною необхідністю, але й вирішальним фактором для захисту прав людини; а також правовим зобов'язанням.

Резолюція Ради безпеки ООН № 1325 “Жінки, мир, безпека” заклала основи для залучення жінок до прийняття рішень і збільшення їх представництва у секторі безпеки та оборони. Крім того, Радою безпеки ООН було прийнято ще 9 резолюцій, що стали логічним продовженням резолюції 1325 і спрямовані на протидію сексуальному насильству під час конфліктів, збільшенню залученості жінок до врегулювання конфліктів та пост-конфліктних ситуацій тощо.

Згідно з частиною 3 статті 24 Конституції України, рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Підходи до гендерної рівності у ЗС України в цілому відповідають загальнодержавній гендерній політиці та, в свою чергу, передбачають забезпечення гарантій рівних прав та можливостей людини у життєдіяльності війська незалежно від її статі. ЗС України поступово стають більш відкритими для участі жінок у виконанні завдань з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Так, з початком

широкомасштабного вторгнення росії на територію України, зросла кількість жінок, які стали на захист Батьківщини, долучившись до лав ЗС України, інших військових формувань та добровольчих об'єднань територіальних громад. Якщо у 2014 році загальна чисельність жінок у Збройних Силах України становила 49 926 осіб, з них військовослужбовиць – 16 557 осіб, то станом на 01 березня 2023 року кількість жінок зросла до 60 538 осіб, із них військовослужбовиць – близько 42 898.

Стає дедалі очевиднішим, що принцип рівності в секторі безпеки та оборони, який пропагує НАТО, не може бути досягнутий без належного та рівного представництва різних соціальних та гендерних груп. Україна має виконати це зобов'язання, аби гарантувати собі повноцінне членство в Альянсі. Таким чином, ЗС України повинні враховувати гендерні аспекти як для забезпечення успіху місій, так і для дотримання прав і поваги до особистої гідності чоловіків і жінок.

Підстава для проведення ВСД: План заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.01.2023 №79-р, окреме доручення заступника Міністра оборони України №510/у від 03.02.2023.

Об'єкт ВСД – гендерні відносини у Збройних Силах України.

Предмет ВСД – рівність прав жінок та чоловіків у виконанні сімейних та професійних обов'язків, проблемні питання їх поєднання.

Мета дослідження – отримання об'єктивних даних щодо поєднання професійного та сімейного життя жінками та чоловіками під час проходження ними військової служби у Збройних Силах України.

Для досягнення мети необхідно було вирішити такі завдання:

- встановити оцінки респондентів щодо важливості створення умов для поєднання професійного та сімейного життя жінками та чоловіками;
- з'ясувати наскільки є проблемним поєднання професійних та сімейних обов'язків для військовослужбовців різних статей;
- дослідити ставлення військовослужбовців до рівності прав чоловіків та жінок поєднувати професійні та сімейні обов'язки;
- встановити наявність умов у військовій частині для поєднання професійних і сімейних обов'язків військовослужбовцями різних статей;
- з'ясувати характер розподілу робіт у сім'ях військовослужбовців;

- розробити пропозиції органам військового управління, командирам (начальникам) усіх рівнів щодо реалізації військовослужбовцями різних статей їх рівного права поєднувати сімейні та професійні обов'язки.

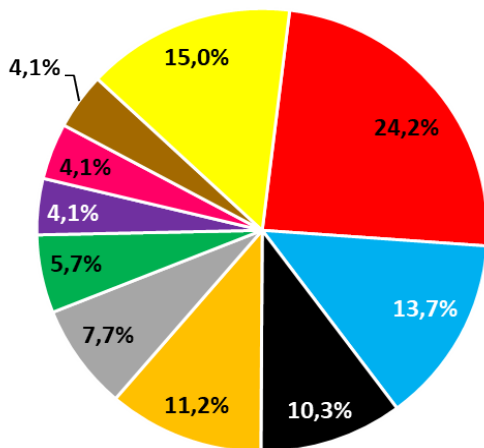
Методи дослідження. Для визначення теоретичних основ даної проблеми використовувались теоретичні методи (узагальнення, наукового аналізу та синтезу). Для збору первинної соціологічної інформації використовувались методи письмового *опитування*. Письмове опитування проводилося у вигляді *анкетування* з використанням спеціально розробленої анкети (Додаток А). Для обробки емпіричних даних та аналітичних розрахунків використовувалось відповідне програмне забезпечення. Введення масиву анкет та їх первинна обробка проводилась за допомогою пакету “OCA” (абревіатура від “Обробка соціологічних анкет”), аналітичні розрахунки – SPSS (абревіатура від “StatisticalPackageforSocialSciences” – “Статистичний пакет для соціальних наук”), побудова діаграм – Microsoft Excel. Проводилося обчислення первинних статистик одномірного розподілу даних – середніх (для метричних та псевдометричних ознак), валідних відсотків, стандартного відхилення, значущості відмінності середніх за критерієм Стьюдента, значущості відмінності відсотків за Z-критерієм з корекцією Бонфероні, значущості відмінності часток в одномірних розподілах за критерієм χ^2 .

Результати одновимірного розподілу відповідей респондентів на запитання анкети за два етапи ВСД представлені у додатку Б. Усі дані наведені у відсотках і, якщо не вказано інше, відповідають думкам певної частини респондентів відносно тих, хто надав відповідь. Для окремих запитань сума відповідей може перевищувати сто відсотків, що є результатом наданої респондентам можливості обирати декілька варіантів відповідей одночасно. Повний перелік особистих думок респондентів, які викладені у варіанті відповіді “інше” в текстовій формі, представлені у додатку В.

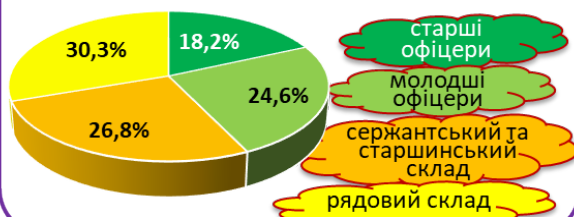
Генеральну сукупність соціологічного дослідження складали військовослужбовці військової служби за контрактом. **Вибіркова сукупність** була сформована за квотним принципом і репрезентувала генеральну сукупність за видами (родами) військ (сил) та статтю військовослужбовців. Загалом, у ході соціологічного дослідження було опитано 732 військовослужбовця, з них 624 чоловіка та 104 жінки, 4 респонденти не вказали свою стать. Соціально-демографічні характеристики респондентів наведені нижче.

Соціально-демографічні характеристики респондентів, які брали участь в опитуванні

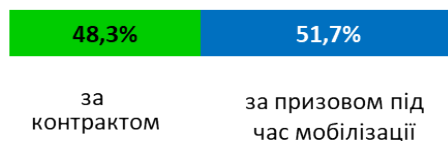
Приналежність до виду (окремого роду) військ (сил)

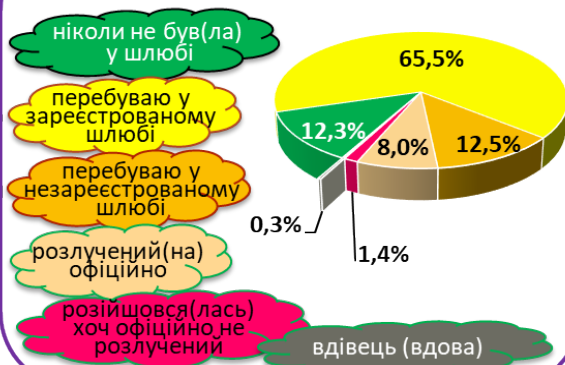
Категорія особового складу

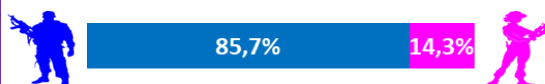
Проходження служби

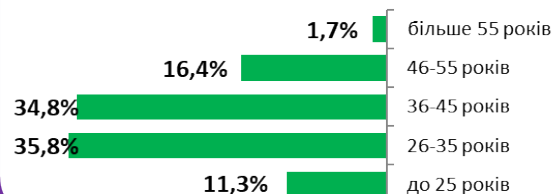
Сімейний стан

Стать

Вік

Чи є діти (до 14 років)

Чоловік і дружина військовослужбовці

РОЗДІЛ 1

І. ДУМКИ РЕСПОНДЕНТІВ ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПОЄДНАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ТА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ.

1.1 Важливість створення умов для поєднання сімейних і професійних обов'язків за оцінками військовослужбовців.

Переважає більшість опитаних військовослужбовців, вважає, що створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків є важливим елементом організації як службового (для військовослужбовців) так і робочого (для цивільного персоналу) процесу.

Так, на думку понад половини респондентів як жінок (57,6%) так і чоловіків (55,1%) створення таких умов для українського суспільства є дуже важливим. Майже кожен третій з опитаних військовослужбовців обох статей вважає це скоріше важливим, ніж не важливим. В той же час близько 10% чоловіків та 7% жінок не вважають створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків важливим взагалі або скоріше не важливим. Понад 4% опитаних військовослужбовців обох статей не змогли відповісти на запитання та обрали варіант відповіді “важко відповісти”. Розподіл відповідей респондентів наведено на рисунку 1.1.1.

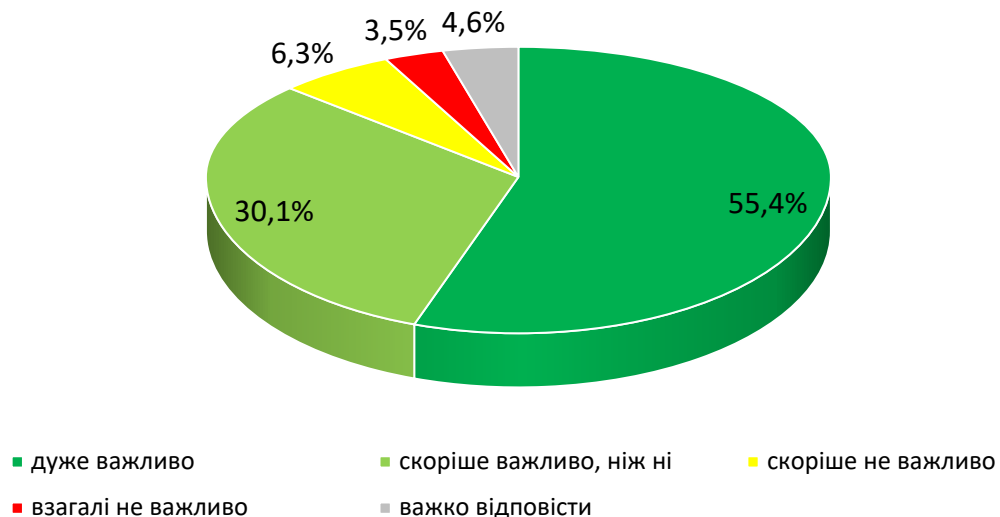

Рисунок 1.1.1

Розподіл відповідей респондентів на запитання *“Наскільки, на Вашу думку, є важливим створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків як жінкам так і чоловікам для українського суспільства загалом?”*

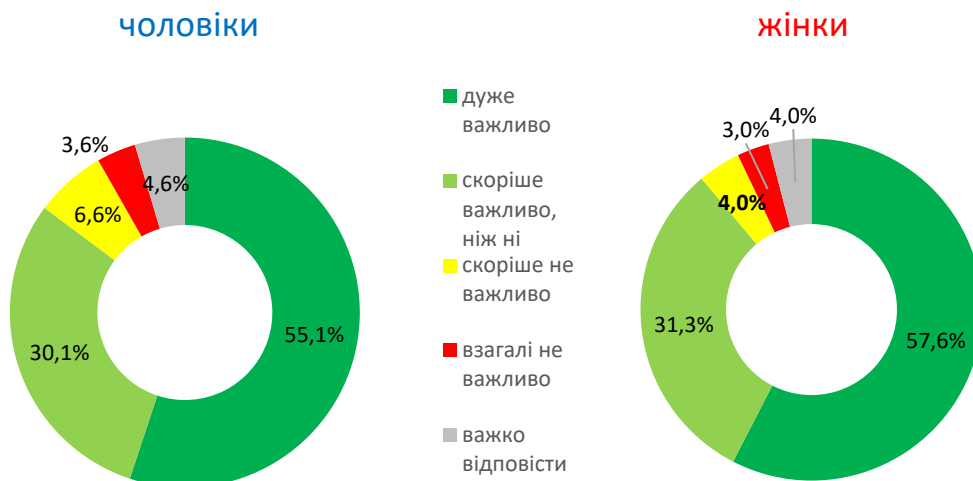

Рисунок 1.1.1/1

Розподіл відповідей респондентів обох статей на запитання ***“Наскільки, на Вашу думку, є важливим створення умов для поєднання сімейних та професійних обов’язків як жінкам так і чоловікам для українського суспільства загалом?”***

Така ж тенденція спостерігається при аналізі відповідей військовослужбовців щодо створення умов для поєднання сімейних та професійних обов’язків у Збройних Силах України.

На думку понад половини респондентів як жінок (56,7%) так і чоловіків (51,1%) створення таких умов для Збройних Сил України є дуже важливим. Близько 30% опитаних військовослужбовців обох статей вважає це скоріше важливим, ніж не важливим. В той же час близько 15% чоловіків та 7% жінок не вважають створення умов для поєднання сімейних та професійних обов’язків важливим взагалі або скоріше не важливим. Серед опитаних 5,2% жінок та 3,8% чоловіків не змогли відповісти на запитання та обрали варіант відповіді “важко відповісти”. Розподіл відповідей респондентів наведено на рисунку 1.1.2.

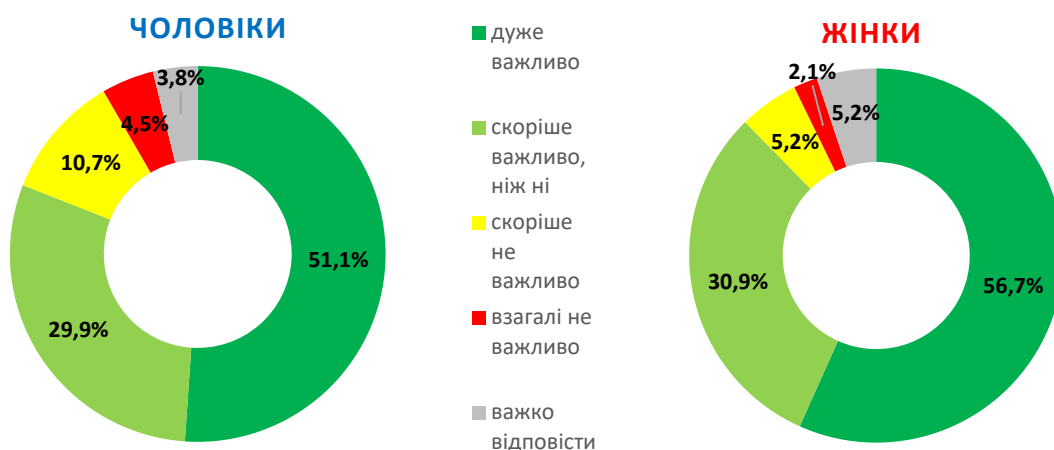
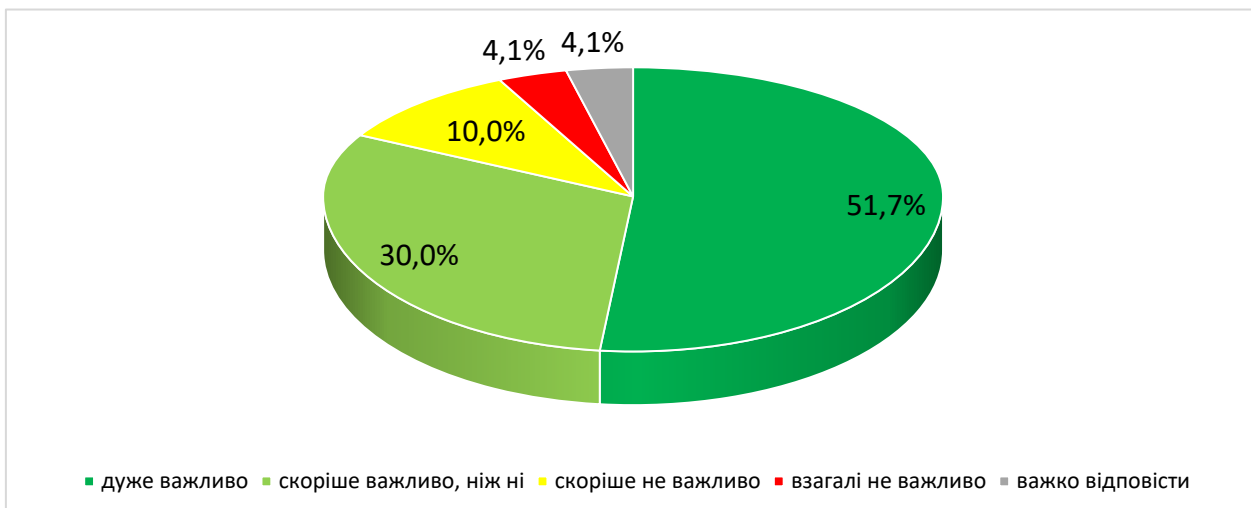

Рисунок 1.1.2

Розподіл відповідей респондентів на запитання **“Наскільки, на Вашу думку, є важливим створення умов для поєднання сімейних та професійних обов’язків як жінкам так і чоловікам для Збройних Сил України?”**

Існують незначні відмінності у відповідях респондентів різних статей на запитання “Наскільки, на Вашу думку, є важливим створення умов для поєднання сімейних та професійних обов’язків для Вас особисто?” Так, жінки частіше за чоловіків (93,8% проти 82,8%) зазначали, що створення таких умов для них є (дуже або скоріше) важливим, тоді як для понад 12% чоловіків (проти 2% жінок) зазначали, що створення умов для поєднання сімейних та професійних обов’язків не є для них важливим взагалі або скоріше не важливим. Понад 4% опитаних військовослужбовців обох статей не змогли відповісти на запитання та обрали варіант відповіді “важко відповісти”. (рисунок 1.1.3).

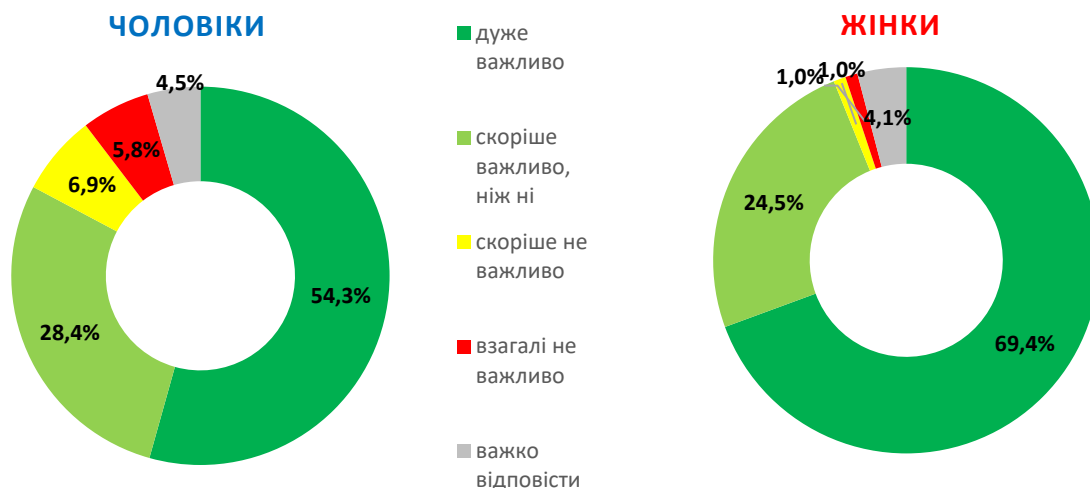

Рисунок 1.1.3

Розподіл відповідей респондентів на запитання *“Наскільки, на Вашу думку, є важливим створення умов для поєднання сімейних та професійних обов’язків як жінкам так і чоловікам для Вас особисто?”*

Серед чинників, що на думку окремих респондентів не дозволяють створити належні умови для поєднання професійних і сімейних обов’язків у військових частинах, де вони проходять службу, можна умовно виділити декілька основних груп, а саме:

- виконання обов’язків військової служби під час воєнного стану, потреба завжди бути у повній готовності до виконання службових обов’язків, недостатня кількість військовослужбовців, довгострокові відрядження та добові наряди;
- не прийняття гендерної рівності вищим командуванням; консервативність думок деяких військовослужбовців;
- не однакове відношення керівництва до всіх військовослужбовців, нерівномірний розподіл навантаження, службових обов’язків, чергувань;
- особливі якості командирів, упереджене ставлення окремих начальників до військовослужбовців, відсутність поваги до людини, байдужість керівництва, небажання керівництва знати про потреби підлеглих, бо на службі сімейні обов’язки підлеглих нікого не цікавить;
- світогляд, менталітет, характер кожного з членів колективу; товариші по службі можуть проявляти нерозуміння тощо.

Аналіз відповідей респондентів показує, що майже третині опитаних військовослужбовців (31,2%) вдається поєднувати професійні та сімейні

обов'язки. Ще 22,5% опитаних зазначили, що мають несуттєві проблеми з їх поєднанням. Кожен п'ятий респондент (20,3%) визнав, що йому важко поєднувати професійні та сімейні обов'язки, а 16,1% опитаних не мають жодних проблем з таким поєднанням. При цьому 9% респондентів відмітили, що не мають сімейних обов'язків.

Слід зазначити, що військовослужбовці-жінки частіше за чоловіків вказували на те, що їм вдається поєднувати професійні та сімейні обов'язки (40,8% проти 29,6%), тоді як чоловіки частіше за жінок зазначали, що їм важко поєднувати такі обов'язки (21,8% проти 10,7%).

Окремі респонденти, у вільних відповідях, називали проблеми, що заважають в процесі службової діяльності поєднувати професійні і сімейні обов'язки. Умовно їх можна поділити на декілька основних груп, а саме:

- критичний брак часу для виконання сімейних обов'язків через зайнятість на службі, великий обсяг роботи та завдань, що забирають майже весь час, тоді як на сім'ю його просто не вистачає, ненормований день, неможливість спланувати вільний час, служба в ЗС України вимагає повного посвячення себе цій справі;

- місце служби під час воєнного стану знаходиться далеко від місця де проживає родина військовослужбовця (у різних містах, областях, інколи навіть країнах);

- довгий час на повернення зі служби додому, відсутність житла за місцем служби, неможливість щоденно бачити сім'ю, що мешкає за межами гарнізону, відсутність можливості постійного проживати вдома з родиною;

- байдуже ставлення окремих начальників до потреб військовослужбовця.

Отже, переважна більшість опитаних військовослужбовців, вважає, що створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків є важливим елементом організації як службового (для військовослужбовців) так і робочого (для цивільного персоналу) процесу як загалом для українського суспільства і Збройних Сил України, так і для військовослужбовців особисто. Частка респондентів, які з цим не погоджується складає від 9,8% до 14,1%. При цьому жінки частіше за чоловіків зазначали, що для них особисто створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків є (дуже або скоріше) важливим.

Також, жінки частіше вказували на те, що їм вдається поєднувати професійні та сімейні обов'язки, тоді як чоловіки частіше зазначали, що їм важко поєднувати такі обов'язки. Серед основних причин, що заважають поєднувати власні професійні та сімейні обов'язки військовослужбовці називали: проживання членів родини у різних містах,

областях і навіть країнах, далеку відстань між місцем служби та місцем проживання родини (значний час на дорогу), критичний брак часу для виконання сімейних обов'язків, ненормований робочий день та неможливість спланувати вільний час, неможливість побудови сімейних стосунків тому, що служба в ЗСУ вимагає повного посвячення себе військовій справі, байдуже ставлення окремих начальників до потреб військовослужбовця тощо.

1.2 Ставлення військовослужбовців до рівності прав чоловіків і жінок поєднувати сімейні та професійні обов'язки

З метою з'ясування ставлення військовослужбовців до виконання сімейних обов'язків жінками і чоловіками, а також можливості поєднання сімейних та професійних обов'язків під час служби військовослужбовцям було запропоновано висловити міру згоди з низкою оціночних суджень, де респонденти обох статей мали можливість висловили власні думки щодо цієї проблематики.

Аналіз відповідей військовослужбовців показує, що приблизно однакова кількість респондентів, в тій чи іншій мірі, як погоджуються (39,8%) так і не погоджується (38,3%) з судженням про те, що військовослужбовці Збройних Сил України мають можливість поєднувати сімейні та професійні обов'язки. При цьому кожен п'ятий з опитаних (21,9%) не зміг надати однозначну відповідь і обрав варіант “важко відповісти”. Слід зазначити, що майже половина (49,5%) опитаних військовослужбовців-жінок і 38,1% чоловіків, у тій чи іншій мірі, згодні з цим судженням. Однак, близько 40% респондентів чоловічої статі і 26,7% жіночої статі з цим судженням не погоджуються. В той же час понад 20% обрали варіант відповіді “важко відповісти”. Розподіл відповідей респондентів наведено на рисунку 1.2.1.

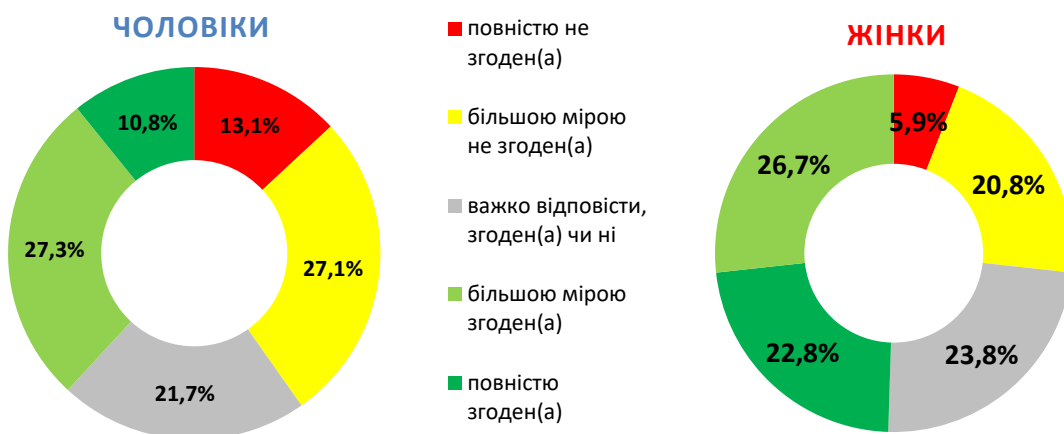
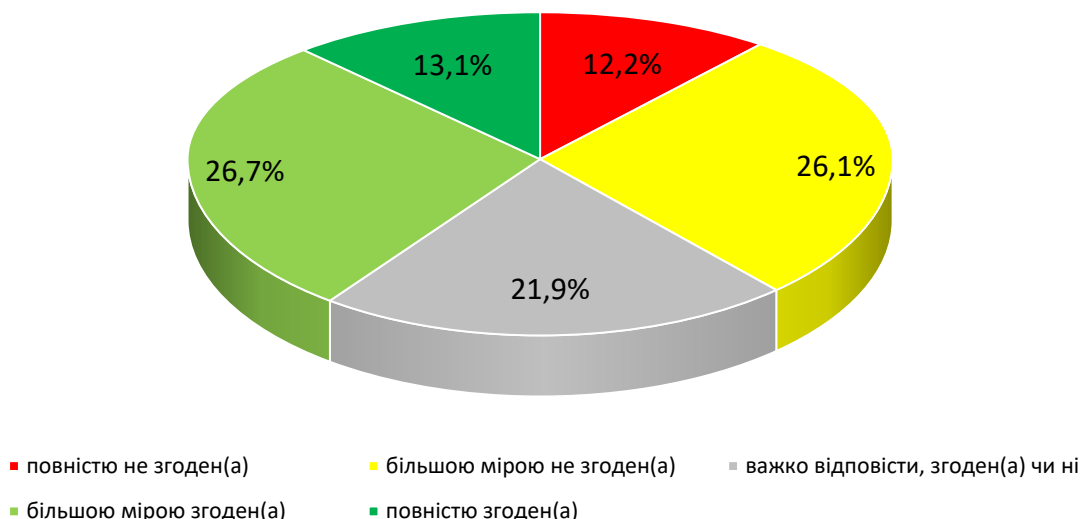

Рисунок 1.2.1

Розподіл відповідей респондентів на запитання **“Наскільки Ви згодні або не згодні з судженням: «Військовослужбовці ЗС України мають можливість поєднувати сімейні та професійні обов’язки?»”**

Більшість опитаних військовослужбовців (60,3%) у тій чи іншій мірі не погоджуються з судженням, що сімейні обов’язки заважають військовослужбовцям ЗС України реалізовуватися у професійній діяльності (рисунок 1.2.2). У той же час, погоджуються з цим 16,3% респондентів, а майже кожен четвертий з опитаних обрав варіант відповіді “важко відповісти”. При цьому, військовослужбовці-жінки частіше за чоловіків не погоджуються з цим судженням (68,6% проти 59%).

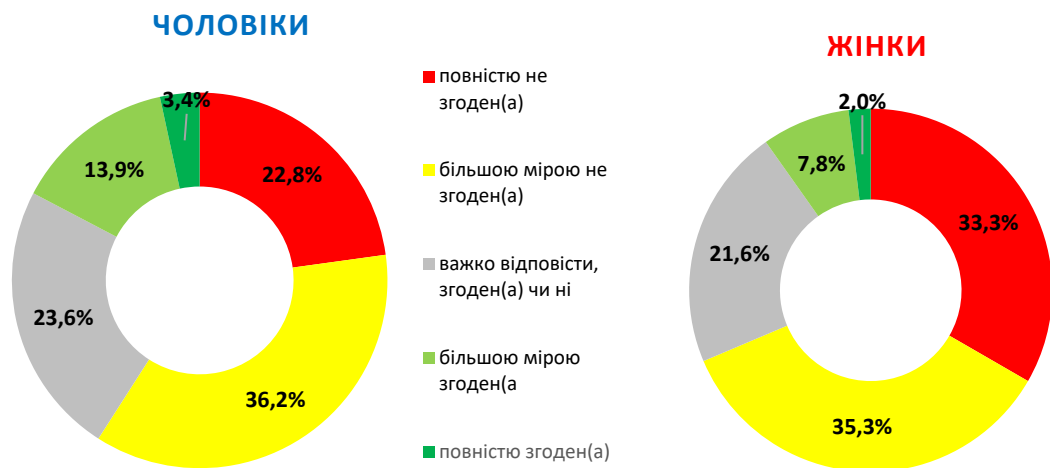
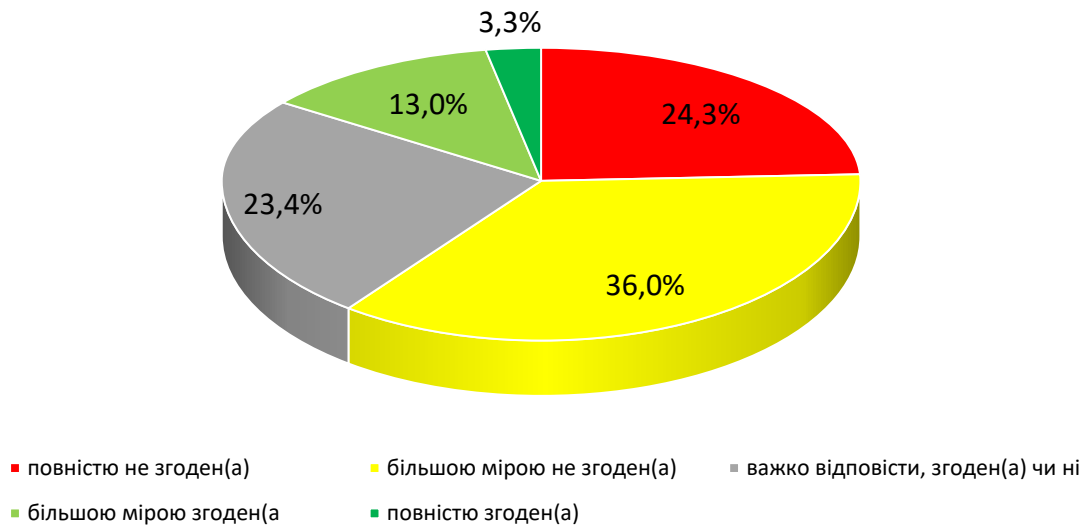

Рисунок 1.2.2

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Наскільки Ви згодні або не згодні з судженням: «Сімейні обов'язки заважають військовослужбовцям ЗС України реалізовуватися у професійній діяльності»?”

Більшість опитаних військовослужбовців (60,7%) у тій чи іншій мірі не погоджуються з судженням, що чоловіків доцільно оцінювати за професійними успіхами, а жінок – за наявністю сім'ї та дітей (рисунок 1.2.3). У той же час, погоджуються з цим судженням 16,4% респондентів, а майже 23% опитаних не змогли однозначно відповісти та обрали варіант відповіді “важко відповісти”. При цьому, переважна більшість військовослужбовців-жінок (86%) та більше половини чоловіків (56,9%) з цим не погоджуються. Однак, майже кожен п'ятий респондент чоловічої статі

вважає, що чоловіків доцільно оцінювати за професійними успіхами, а жінок – за наявністю сім’ї та дітей.

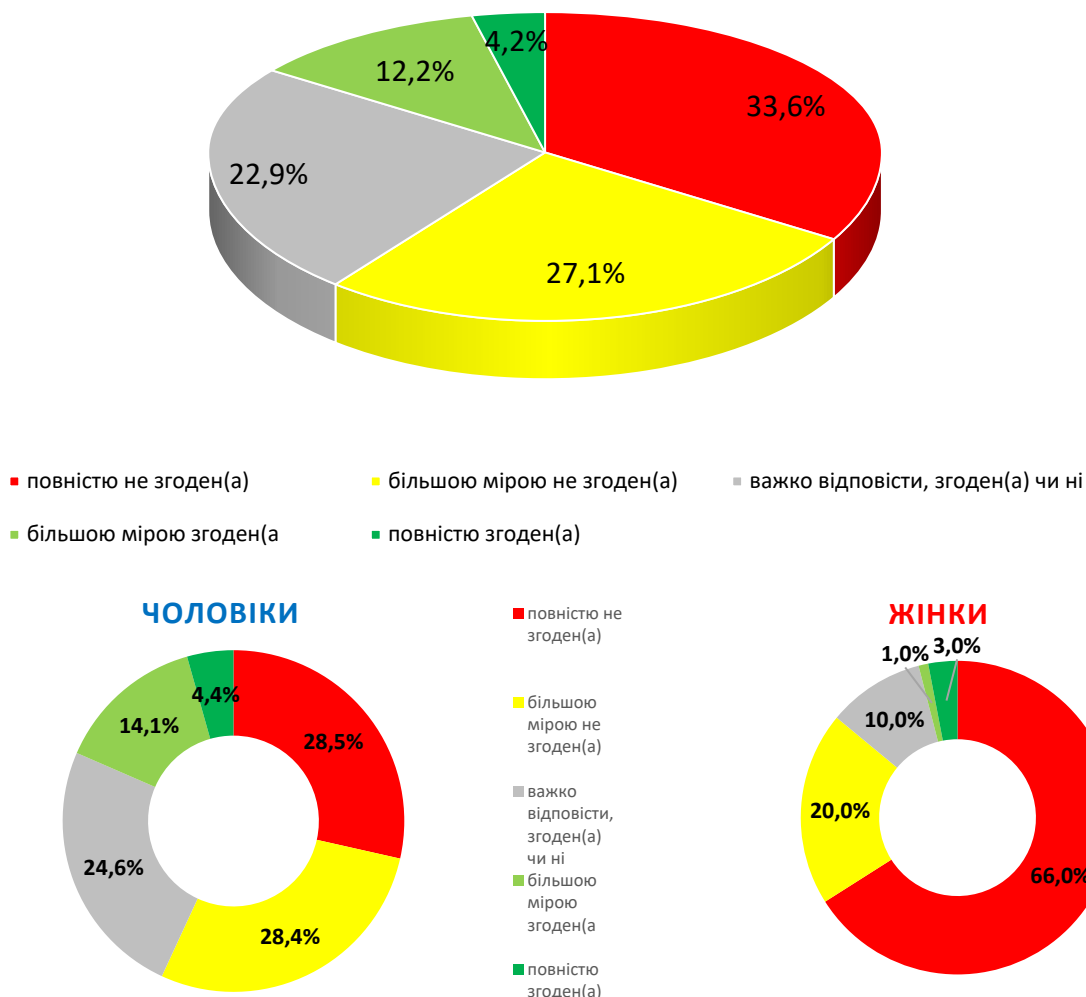

Рисунок 1.2.3

Розподіл відповідей респондентів на запитання **“Наскільки Ви згодні або не згодні з судженням: “Чоловіків доцільно оцінювати за професійними успіхами, а жінок – за наявністю сім’ї та дітей”?”**

Майже однакова кількість респондентів, в тій чи іншій мірі, як погоджуються (41,9 %) так і не погоджується (39,6%) з судженням про те, що чоловіки менше ніж жінки заклопотані домашніми справами та дітьми, тому більше часу можуть витратити на військову службу (роботу) (рисунок 1.2.4). Слід зазначити, що суттєвих розбіжностей у відповідях респондентів різних статей не спостерігається.

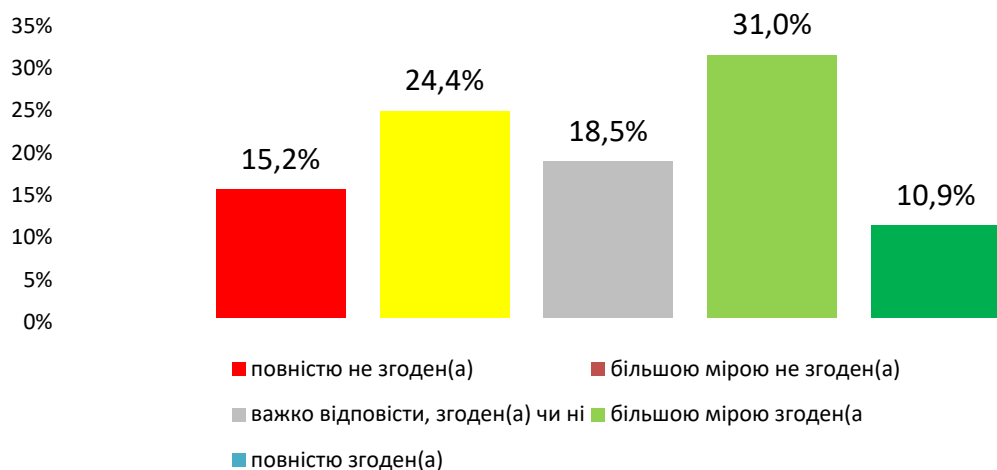

Рисунок 1.2.4

Розподіл відповідей респондентів на запитання **“Наскільки Ви згодні або не згодні з судженням: «Чоловіки менше ніж жінки заклопотані домашніми справами та дітьми, тому більше часу можуть витратити на військову службу (роботу)»?”**

Військовослужбовці-жінки значно частіше за чоловіків, у тій чи іншій мірі, не погоджуються з судженням, що чоловік – “годувальник” сім’ї, а жінка – мати та домогосподарка (61,4% проти 35%). Проте майже половина чоловіків (49,5%) та майже кожна п’ята жінка саме так і вважає (рисунок 1.2.5).

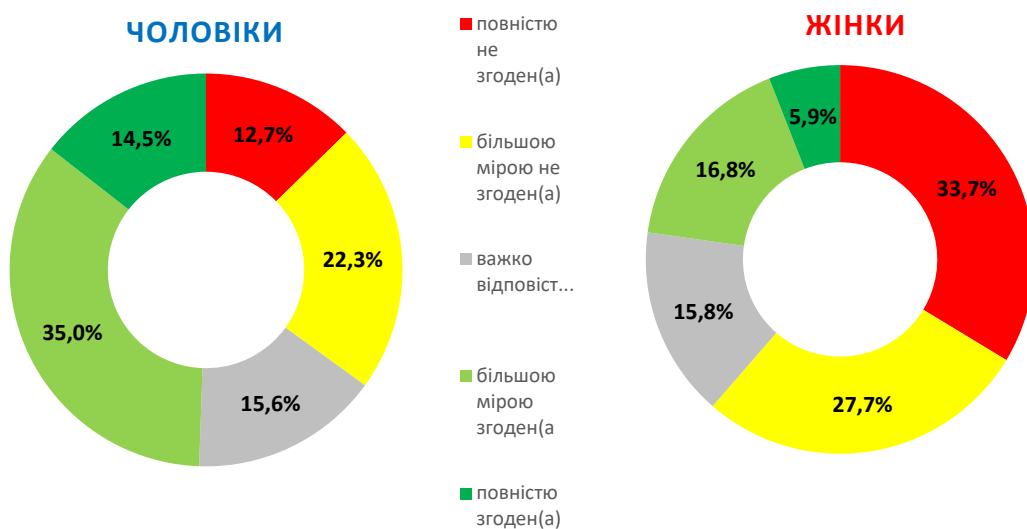
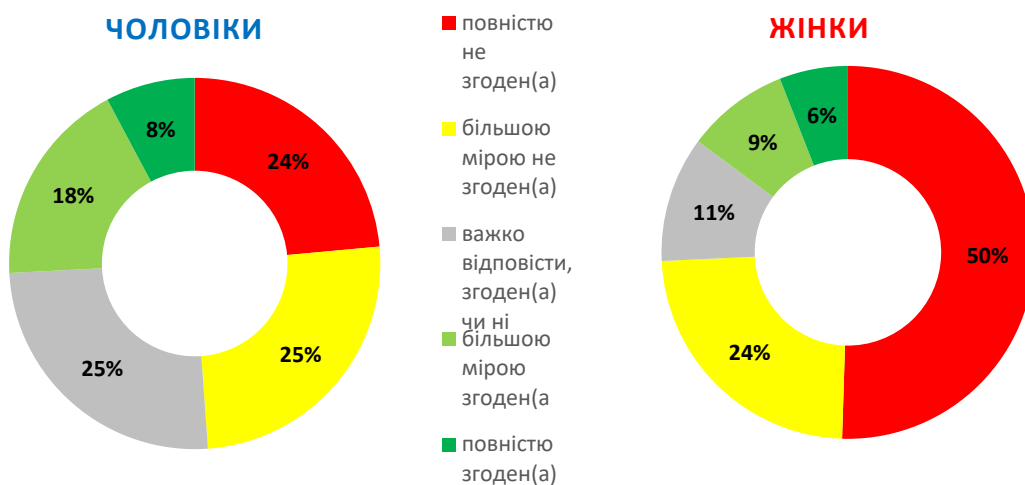

Рисунок 1.2.5

Розподіл відповідей респондентів на запитання: **“Наскільки Ви згодні або не згодні з судженням: «Чоловік – “годувальник” сім’ї, а жінка – мати та домогосподарка»?”**

Переважає більшість опитаних військовослужбовців-жінок повністю не погоджуються (50,5%) або більшою мірою не погоджуються (23,8%) з судженням, що жінка має обирати між успіхом в роботі (кар'єрою) та материнством (рисуюнок 1.2.6). Також не згодні з цим, у тій чи іншій мірі, близько половини опитаних чоловіків (48,9%). При цьому кожен четвертий респондент чоловічої статі та майже 15% жіночої статі у тій чи іншій мірі погоджуються з цим судженням. Решта опитаних обрали варіант відповіді “важко відповісти”.

Рисуюнок 1.2.6

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Наскільки Ви згодні або не згодні з судженням: «Жінка має обирати між успіхом в роботі (кар'єрою) та материнством?»”

Отже, на ставлення опитаних військовослужбовців до рівності прав чоловіків та жінок поєднувати професійні і сімейні обов'язки значною мірою впливають гендерними стереотипи, які ще існують у військовому середовищі. На існування таких стереотипів вказують наступні результати дослідження:

майже кожен п'ятий респондент чоловічої статі вважає, що чоловіків доцільно оцінювати за професійними успіхами, а жінок – за наявністю сім'ї та дітей;

значна частина респондентів погоджуються з судженням про те, що чоловіки менше ніж жінки заклопотані домашніми справами та дітьми, тому більше часу можуть витратити на військову службу (роботу);

майже половина чоловіків та майже кожна п'ята жінка вважає, що чоловік – “годувальник” сім'ї, а жінка – мати та домогосподарка; кожен четвертий респондент чоловічої статі та майже 15% жіночої статі у тій чи іншій мірі погоджуються із судженням, що жінка має обирати між успіхом в роботі (кар'єрою) та материнством.

Висновок до розділу 1

Приблизно однакова кількість респондентів (близько 40%), в тій чи іншій мірі, як погоджуються так і не погоджується з судженням про те, що військовослужбовці Збройних Сил України мають можливість поєднувати сімейні та професійні обов'язки. При цьому приблизно стільки ж опитаних військовослужбовців не погоджуються з тим, що чоловіки менше ніж жінки заклопотані домашніми справами та дітьми, тому більше часу можуть витрачати на військову службу. А більшість опитаних військовослужбовців у тій чи іншій мірі не погоджуються з судженням, що сімейні обов'язки заважають військовослужбовцям ЗС України реалізовуватися у професійній діяльності. При цьому, військовослужбовці-жінки частіше за чоловіків не погоджуються з цим судженням.

Крім того військовослужбовці-жінки значно частіше за чоловіків, у тій чи іншій мірі, не погоджуються з судженнями, що чоловік – “годувальник” сім'ї, а жінка – мати та домогосподарка а також з тим, що жінка має обирати між успіхом в роботі (кар'єрою) та материнством.

Ставлення опитаних військовослужбовців до рівності прав чоловіків та жінок поєднувати професійні і сімейні обов'язки значною мірою значною мірою визначається гендерними стереотипи, які ще існують у військовому середовищі.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ТА СІМЕЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ЧОЛОВІКАМИ ТА ЖІНКАМИ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ НИМИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

2.1 Наявність у військових частинах умов для поєднання професійних та сімейних обов'язків військовослужбовцями різних статей

Одним із індикаторів того, наскільки у військових частинах створені умови для поєднання військовослужбовцями професійних та сімейних обов'язків, може бути організація служби в нічний час або позмінної служби. Під час проведення опитування респондентам було запропоновано відповісти на пряме запитання: “Чи враховуються Ваші потреби (особисті чи сімейні обставини) при організації служби/роботи в нічну зміну та позмінної служби/роботи у пункті постійної дислокації?”. Близько половини опитаних військовослужбовців (54,1%) позитивно відповіли на зазначене запитання, обравши при цьому варіант відповіді “так” (29,0%) або “скоріше так” (25,1%) (рисунок 2.1.1).

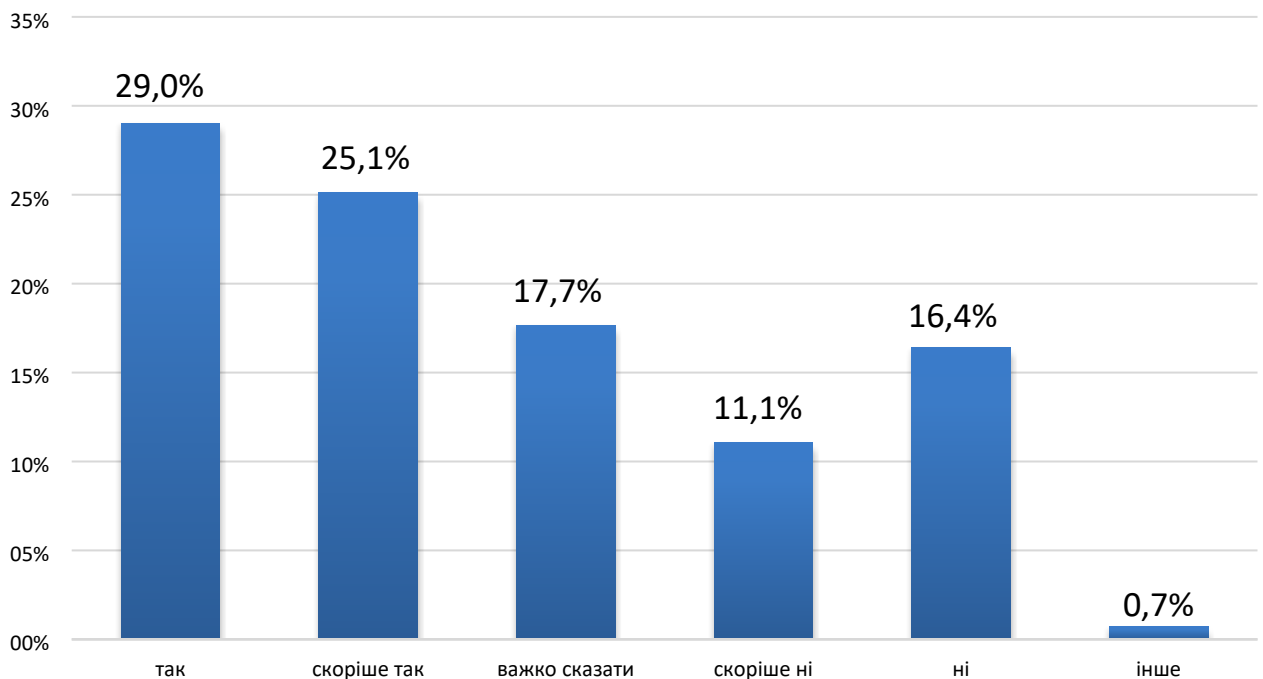

Рисунок 2.1.1

Розподіл відповідей на запитання “Чи враховуються Ваші потреби (особисті чи сімейні обставини) при організації служби/роботи в нічну зміну та позмінної служби/роботи у пункті постійної дислокації?”

(у відсотках).

В той же час більше чверті респондентів (27,5%) надали негативну оцінку стосовно вирішення даного питання у військовій частині, зокрема 16,4% опитаних військовослужбовців обрали варіант відповіді “ні” та 11,1% – “скоріше ні”. Більше 17% респондентів не змогли надати відповідь на вищезазначене запитання анкети. Декілька респондентів висловили особисту думку з даного питання, звернувши увагу на особливості поєднання військовослужбовцями своїх професійних та сімейних обов’язків в умовах дії правового режиму воєнного стану: “зараз це не важливо, війна!”, “сім’я в іншому місці” тощо.

В таблиці 2.1.1 представлено розподіл відповідей респондентів на запитання анкети “Чи враховуються Ваші потреби (особисті чи сімейні обставини) при організації служби/роботи в нічну зміну та позмінної служби/роботи у пункті постійної дислокації?” в залежності від статі військовослужбовців.

Таблиця 2.1.1

Відповіді респондентів	Чоловіки		Жінки		За ЗС України	
	частота	%	частота	%	частота	%
так	167	27,3%	40	40,4%	207	29,0%
скоріше так	158	25,9%	21	21,2%	179	25,1%
важко відповісти	109	17,8%	15	15,2%	124	17,7%
скоріше ні	66	10,8%	13	13,1%	79	11,1%
ні	107	17,5%	9	9,1%	116	16,4%
інше	4	0,7%	1	1,0%	5	0,7%

Як свідчать дані таблиці 2.1.1, жінки частіше за чоловіків вказували на те, що у пункті постійної дислокації їхні потреби (особисті чи сімейні обставини) враховуються при організації служби в нічний час чи позмінної служби. Зокрема, жінки частіше за чоловіків, відповідаючи на зазначене запитання анкети, обирали варіант відповіді “так” (відповідно 40,4% проти 27,3%), натомість чоловіки частіше за жінок обирали варіант відповіді “ні” (17,5% проти 9,1%). Частоти та відсотки вибору чоловіками та жінками інших варіантів відповідей на зазначене запитання анкети суттєво не різняться.

Іншим емпіричним показником, який може характеризувати ситуацію з досліджуваного питання у військових частинах, є наявність/відсутність випадків дискримінації військовослужбовців з огляду на їх сімейний стан.

З метою отримання відповідної інформації респондентам було запропоновано відповісти на пряме запитання анкети: “Чи доводилося Вам відчувати на собі дискримінацію з огляду на Ваш сімейний стан під час виконання службових обов’язків?”. Переважна більшість опитаних військовослужбовців (77,5%) вказали на відсутність подібних випадків у військових частинах, де вони проходять військову службу (рисунк 2.1.2). Водночас, чверть респондентів зазначила, що вони “часто” (4,8%) або “інколи” (17,5%), під час виконання службових обов’язків, відчували на собі дискримінацію з огляду на свій сімейний стан.

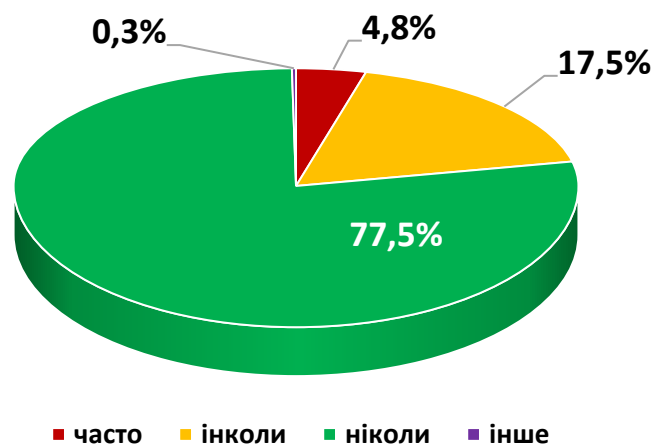

Рисунок 2.1.2

Розподіл відповідей на запитання “Чи доводилося Вам відчувати на собі дискримінацію з огляду на Ваш сімейний стан під час виконання службових обов’язків?” (у відсотках).

В таблиці 2.1.2 представлено розподіл відповідей респондентів на запитання анкети “Чи доводилося Вам відчувати на собі дискримінацію з огляду на Ваш сімейний стан під час виконання службових обов’язків?” в залежності від статі військовослужбовців.

Таблиця 2.1.2

Відповіді респондентів	Чоловіки		Жінки		За ЗС України	
	частота	%	частота	%	частота	%
часто	26	4,3%	7	6,9%	33	4,8%
інколи	108	17,7%	17	16,8%	125	17,5%
ніколи	475	77,7%	77	76,2%	552	77,5%
інше	2	0,3%	0	0,0%	0	0,3%

Аналіз результатів дослідження, представлених у таблиці 2.1.2, вказує на відсутність суттєвих відмінностей у відповідях респондентів різної статі щодо наявності випадків дискримінації військовослужбовців з огляду на їх сімейний стан.

Одним із важливих завдань даного дослідження було з'ясування психологічної готовності військовослужбовців до виконання службово-бойових завдань за призначенням та виявлення при цьому гендерних відмінностей. З цієї метою респондентам запропонували відповісти на запитання: “Як би Ви оцінили свою психологічну готовність до виконання службово-бойових завдань за призначенням?”. Самооцінка психологічної готовності здійснювалася за 5-бальною шкалою, де 1 – найнижча, 5 – найвища оцінка. Розподіл відповідей на дане запитання представлено на рисунку 2.1.3.

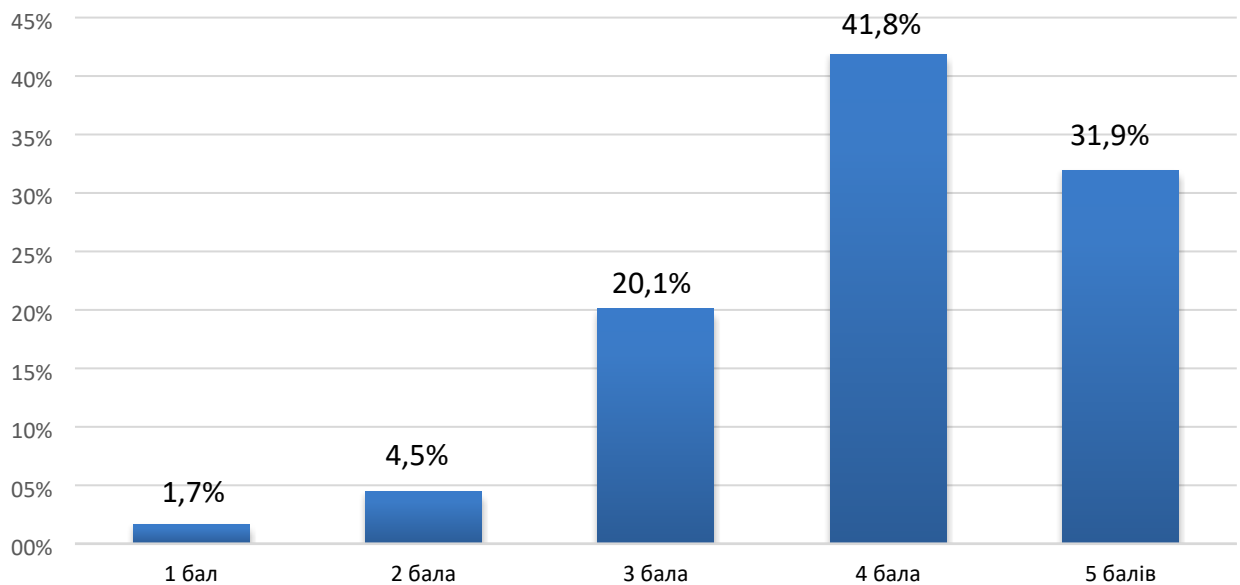

Рисунок 2.1.3

Розподіл відповідей на запитання “Як би Ви оцінили свою психологічну готовність до виконання службово-бойових завдань за призначенням?” (у відсотках).

Як свідчать дані, відображені на рисунку 2.1.3, переважна більшість опитаних військовослужбовців (73,7%) оцінили свою психологічну готовність до виконання службово-бойових завдань за призначенням у чотири або п'ять балів за 5-бальною шкалою. Водночас, кожний п'ятий респондент (20,1%) обрав задовільну оцінку при відповіді на дане запитання. Частка військовослужбовців, які фактично визнали свою психологічну не готовність

(оцінки у один або два бали за 5-бальною шкалою) до виконання завдань за призначенням у бойових умовах, складає 6,1% опитаних.

В таблиці 2.1.3 представлено розподіл відповідей респондентів на запитання анкети: “Як би Ви оцінили свою психологічну готовність до виконання службово-бойових завдань за призначенням?” в залежності від статі військовослужбовців.

Дані опитування, представлені у таблиці 2.1.3, вказують на відсутність істотних відмінностей в оцінках власної психологічної готовності до виконання службово-бойових завдань за призначенням представниками різних статей.

Таблиця 2.1.3

Відповіді респондентів	Чоловіки		Жінки		За ЗС України	
	частота	%	частота	%	частота	%
5 – найвища оцінка	200	32,7%	29	28,4%	229	31,9%
4	254	41,5%	46	45,1%	300	41,8%
3	121	19,8%	22	21,6%	143	20,1%
2	28	4,6%	4	3,9%	32	4,5%
1 – найнижча оцінка	9	1,5%	1	1,0%	12	1,7%

Відповідаючи на запитання анкети, “Що, на Вашу думку, можна зробити у Вашій військовій частині для створення умов для поєднання військовослужбовцями сімейних та професійних обов’язків?”, окремі респонденти висловили власне бачення вирішення цього питання, які умовно можна поділити на декілька груп, а саме:

– справедливий розподіл обов’язків між військовослужбовцями (жінки, такі ж військовослужбовці, тому мають ходити в наряди, без винятку, виконувати обов’язки вчасно та наполегливо, без нагадувань; рівномірно поділяти роботу і завдання між підлеглими; зробити більш гнучкий графік чергувань з залученням до нього більшої кількості людей; справедливе ставлення до усього особового складу, підтримувати рівні умови служби контрактників і мобілізованих (вихідні, робочі дні, вільні вечори); проводити роз’яснювальну роботу на теми гендерної рівності;

– створення умов служби для родин з дітьми (впровадження особливих умов для багатодітних родин; врахувати наявність малолітніх дітей під час складання графіків чергувань, запровадити зменшувальний коефіцієнт для сімейних по кількості нарядів, створити дитячу кімнату і у військовій частині ;можливість пізніше приходити на службу, щоб відводити дитину у садочок

або школу, більш гнучка організація діяльності дитячих садочків, шкіл з урахуванням потреб військовослужбовців; організувати при частині дитячий садок (догляд за дітьми); створення дитячих садочків, початкових шкіл при військових містечках);

– ставлення командирів до проблем підлеглих (людяність командирів; офіцерам керівного складу треба почати не просто слухати про проблеми військовослужбовців а й намагатися вирішувати їх, при виникненні проблемних питань у сім'ях підлеглих потрібно рахуватися з цим на службі і брати до уваги, а не робити вигляд, що усе добре в усіх, адже коли військовослужбовцю йдуть на зустріч, то хочеться і завдання виконувати ще краще і швидше; прислухатись командирам до особистих проблем військовослужбовців, викоренити радянські підходи (застої) серед офіцерського складу, приділяти більше уваги питанням морально-психологічного стану кожного військовослужбовця від рядового до офіцерського складу частини і бути менш егоїстичним у бажаннях та діях; практикувати індивідуальне спілкування командир – підлеглий), заохочувати людей, виділяти час для відпочинку, надавати відпустки;

– організація психологічної підтримки військовослужбовцями (лекції психологів, проводити психологічні тренінги; створити кабінет психологічної допомоги для військових тощо).

Отже, близько половини опитаних військовослужбовців зазначили, що у пункті постійної дислокації, під час організації служби в нічний час або позмінної служби, враховуються їхні особисті чи сімейні обставини. У той же час, більше чверті респондентів засвідчили протилежну ситуацію. При цьому жінки частіше ніж чоловіки вказували на те, що їхні потреби враховуються під час організації служби в нічний час або позмінної служби.

Переважає більшість опитаних військовослужбовців, як чоловіків так і жінок, під час виконання службових обов'язків не відчують на собі дискримінацію з огляду на свій сімейний стан. Особовий склад, залучений до опитування, виявив достатньо високу самооцінку психологічної готовності до виконання завдань за призначенням у бойових умовах.

Серед можливих заходів, які сприятимуть поєднанню військовослужбовцями сімейних та професійних обов'язків, респонденти називали наступні:

*справедливий розподіл обов'язків між військовослужбовцями;
створення умов служби для родин з дітьми;
увага з боку командирів (начальників) до проблем підлеглих;
організація психологічної підтримки військовослужбовцям.*

2.2 Характер розподілу обов'язків між чоловіками та жінками у сім'ях військовослужбовців

Переважна більшість (80,5%) військовослужбовців вважають, що в їх сім'ях справедливо розподіляються сімейні обов'язки. Лише близько 8% респондентів не змогли визначитись по цьому питанню. В той же час кожен десятий вказав про несправедливий розподіл сімейних обов'язків. Суттєвих відмінностей у відповідях з цього питання між жінками і чоловіками не встановлено (рисунок 2.2.2).

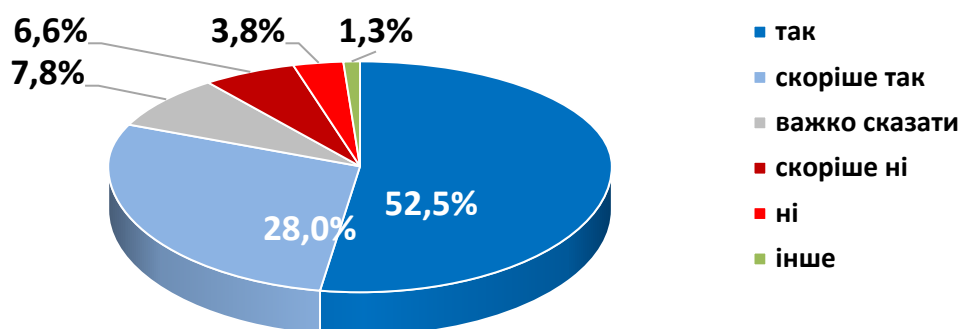

Рисунок 2.2.2

Розподіл відповідей на запитання **“Чи вважаєте Ви, що у Вашій сім’ї справедливо розподіляються сімейні обов’язки?”** (у відсотках).

Абсолютна більшість (88,7%) опитаних готові справедливо розподіляти сімейні обв’язки, Лише близько 8% респондентів не змогли визначитись готові вони чи не готові. Суттєвих відмінностей у відповідях з цього питання між жінками і чоловіками не виявлено (рисунок 2.2.3).

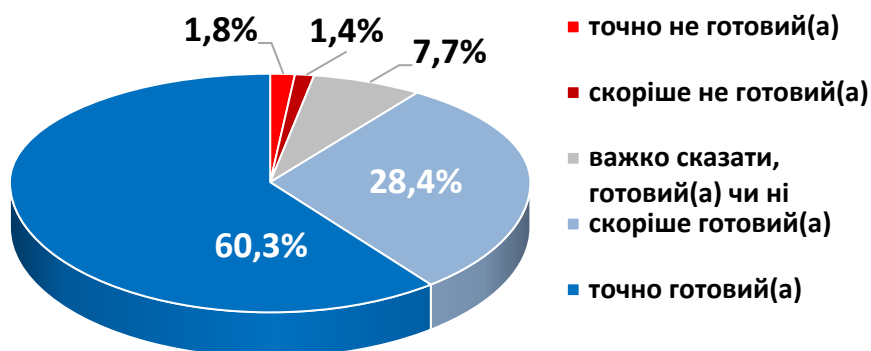

Рисунок 2.2.3

Розподіл відповідей на запитання **“Чи готові Ви справедливо розподіляти сімейні обов’язки?”** (у відсотках).

Для з'ясування особливостей розподілу сімейних обов'язків у родинях військовослужбовців респондентам було запропоновано відповісти на запитання: “Хто відповідає за виконання наступних видів робіт у Вашій сім'ї?” та надано перелік основних робіт, які зазвичай виконують члени родини при веденні сімейного господарства.

Так, більше половини (61,6%) респондентів зазначили, що за прання в їх родині відповідає переважно жінка, а кожен третій з опитаних вказав – пранням займаються в рівній мірі чоловік та дружина. Лише близько 4% опитаних повідомили, що це виконують переважно чоловіки. Суттєвих відмінностей у відповідях респондентів обох статей не виявлено.

Більше половини опитаних військовослужбовців, як жінок (59,4%) так і чоловіків (56,3%) вважає, що приготуванням їжі повинні займатись переважно жінки. Водночас, близько третини респондентів обох статей зазначають, що цим, в рівній мірі, повинні займатись як чоловіки так і жінки.

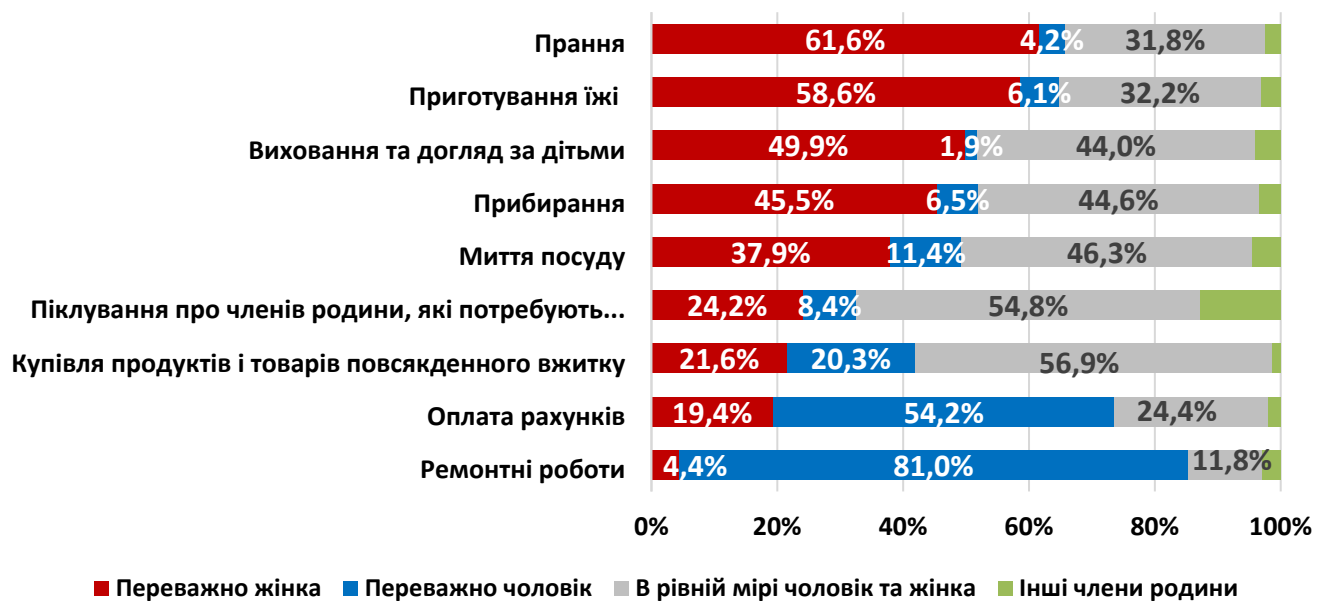

Рисунок 2.2.1

Розподіл відповідей на запитання “Хто відповідає за виконання наступних видів робіт у Вашій сім'ї?” (у відсотках).

На думку половини опитаних військовослужбовців, виховання та догляд за дітьми у їх сім'ї виконує переважно дружина. Близько 44% респондентів вказали, що у них за це відповідає в рівній мірі чоловік та жінка і лише 2% опитаних зазначили, що у них за виховання відповідає переважно чоловік.

Близько половини опитаних жінок (53,4%) вважає, що виховання та догляд за дітьми повинно виконуватись, в рівній мірі, чоловіками та жінками. Водночас 52% чоловіків зазначили, що цим повинна займатись переважно жінка, ще 42,6% - що за це відповідає в рівній мірі як чоловік так жінка.

Половина опитаних жінок вважає, що за прибирання в квартирі повинні відповідати в рівній мірі чоловік та жінка і ще близько 43% , що це має робити переважно жінка. Близько 46% чоловіків вказали, що прибирання в квартирі повинна виконувати переважно жінка, а 43,5% військовослужбовців чоловічої статі зазначили за це повинні відповідати в рівній мірі і чоловік і жінка.

Майже половина опитаних військовослужбовців (46,3%) зазначили, що за миття посуду в їх родинях у рівній мірі відповідає як чоловік так і жінка. Водночас, у сім'ях близько 38% респондентів цим займаються переважно жінки. Тоді як 11,4% опитаних вказали, що миттям посуду займається переважно чоловік. Суттєвих відмінностей між відповідями жінок і чоловіків стосовно хто повинен відповідати за миття посуду в сім'ї не виявлено.

Більше половини військовослужбовців (54,8%) зазначили, що піклуванням про членів родини, які потребують постійного догляду займаються в рівній мірі чоловік та жінка, а кожен четвертий респондент вказав, що за це відповідає переважно жінка. Кожен восьмий зазначив, що ці обов'язки виконують інші члени родини. Суттєвих відмінностей у відповідях респондентів обох статей з цього питання не встановлено.

Більше половини військовослужбовців (56,9%) вказали, що купівлею продуктів і товарів повсякденного вжитку займаються в рівній мірі чоловік та дружина. Кожен п'ятий опитаний зазначив, що за це відповідає переважно жінка. Жінки дещо частіше (34,7%) ніж чоловіки (19,6%) вказали, що цим повинні займатись переважно жінки. Водночас, чоловіки на відміну від жінок навпаки вважають, що купівлею продуктів і товарів повсякденного вжитку повинні займатись переважно чоловіки (22,6% проти 7,1% відповідно).

Більше половини (54,2%) військовослужбовців зазначили, що в їх сім'ях оплатою рахунків займається переважно чоловік. У кожній четвертій родині респондентів цим займаються в рівній мірі як чоловік так і дружина. А кожний п'ятий респондент вказав, що оплату рахунків проводить переважно дружина.

Більшість чоловіків (58,2%) вказали, що оплатою рахунків повинні займатись переважно чоловіки. Кожен четвертий представник чоловічої статі вважає, що цим повинні займатись в рівній мірі як чоловіки так і дружина. Водночас, близько третини жінок зазначили, що оплату рахунків повинні проводити переважно жінки (37,1%), переважно чоловіки (32,0%) чи в рівній мірі чоловіки та жінки (27,8%).

Переважна більшість військовослужбовців (81,0%) вказали, що ремонтними роботами в їх сім'ях займаються переважно чоловіки, близько 12% зазначили, що цим займаються в рівній мірі як чоловіки так і жінки. Лише у 4,4% сім'ях ремонтними роботами займаються переважно жінки.

Абсолютна більшість (85,4%) чоловіків та більше половини (56,3%) жінок вважають, що ремонтними роботами повинні займатись переважно чоловіки. Водночас, кожна четверта жінка зазначила, що ці роботи повинні проводити в рівній мірі і чоловіки і жінки.

Серед чинників, що заважають військовослужбовцям справедливо розподілити сімейні обов'язки окремі респонденти зазначили: велике службове навантаження, відсутність вільного часу на виконання сімейних обов'язків, виконання обов'язків під час воєнного стану; зайнятість на службі і роз'єднаність сім'ї через війну, застарілі цивільні та армійські закони, розподіл сімейних обов'язків має бути рівномірним, але служба не дозволяє тощо.

Близько 44% опитаних військовослужбовців зазначили, що в той час, коли вони знаходяться на службі, догляд за дітьми або членами родини, які потребують допомоги, забезпечують їх дружини, або чоловіки чи партнери. Близько третини респондентів (30,3%) зазначили, що догляд здійснюється через державні заклади денного перебування. А кожен четвертий опитаний вказав, що такий догляд здійснює бабуся, дідусь, родичі або сусіди (рисунок 2.2.4).

Рисунок 2.2.4

Розподіл відповідей на запитання “За допомогою яких із нижче наведених способів Ви забезпечуєте догляд за дітьми та/або членами сім'ї, які потребують допомоги, протягом часу, коли Ви знаходитесь на службі?” (у відсотках).

Абсолютна більшість (92,7%) військовослужбовців вказали, що не користуються правом на відпустку по догляду за дитиною. Це підтвердили 96% чоловіків. Водночас, 73,8% жінок зазначили, що теж не користуються відпустками за дитиною, проте кожна четверта жінка користувалася відпусткою по догляду за дитиною.

Серед військовослужбовців, які користувалися відпусткою по догляду за дитиною, 17,6% мали відпустку від 2 до 3 років, 12,1% від 1 до 2 років і 14,3% менше одного року. Крім того, 35,2% мали додаткову відпустку тривалістю 10 календарних днів.

Близько половини (51,2%) військовослужбовців підтримують запровадження обов'язкового розподілу відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку частинами для обох батьків. Кожен четвертий опитаний не зміг визначитись з цього питання і майже стільки ж (23,3%) не підтримують цю ініціативу (рисунок 2.2.5).

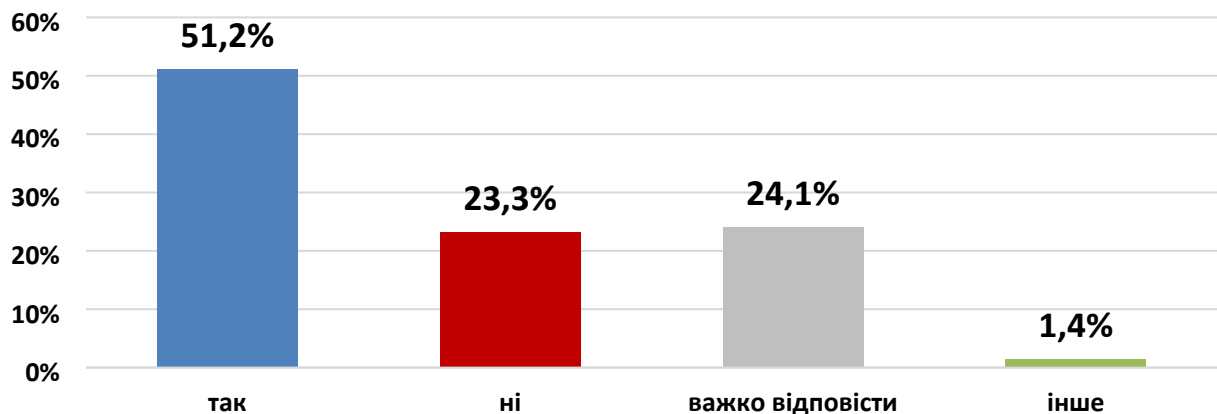

Рисунок 2.2.5

Розподіл відповідей на запитання **“Чи підтримуєте Ви запровадження обов'язкового розподілу відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку частинами для обох батьків?”** (у відсотках).

Отже, результати досліджень вказують на деяку нерівність жінок та чоловіків у виконанні сімейних обов'язків. Жінки частіше за чоловіків виконували такі види робіт як: прання, приготування їжі, виховання та догляд за дитиною та прибирання в домі.

Догляд за дітьми та членами родин, які потребують допомоги частіше покладаються на жінок. Відпустки по догляду за дитиною переважно беруть жінки. Запровадження обов'язкового розподілу відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку частинами для обох батьків підтримують половина військовослужбовців.

Висновок до розділу 2

У військових частинах приділяється певна увага створенню умов для поєднання професійних та сімейних обов'язків військовослужбовцями різних статей. Зокрема близько половини опитаних військовослужбовців зазначили, що у пункті постійної дислокації, під час організації служби в нічний час або позмінної служби, враховуються їхні особисті чи сімейні обставини. Переважна більшість опитаних військовослужбовців, як чоловіків так і жінок, під час виконання службових обов'язків не відчують на собі дискримінацію з огляду на свій сімейний стан. Водночас, більше чверті респондентів вказали, що їхні потреби не враховуються під час нічних чергувань та при організації позмінної служби.

На думку переважної більшості опитаних військовослужбовців, розподіл обов'язків між чоловіком та жінкою у їхніх сім'ях носить справедливий характер. Водночас, як свідчать результати опитування, жінки частіше за чоловіків виконують такі домашні роботи, як: виховання та догляду за дітьми, піклування про членів родини, які потребують постійного догляду, прибирання та миття посуду. Чоловіки при цьому частіше за жінок залучаються до ремонтних робіт та оплати рахунків.

Переважна більшість опитаних військовослужбовців готові справедливо розподіляти сімейні обов'язки між чоловіком та жінкою. Зокрема близько половини опитаних військовослужбовців підтримують запровадження обов'язкового розподілу відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку частинами для обох батьків, тоді як проти цього не більше ніж кожен четвертий респондент.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Результати військово-соціологічного дослідження підтверджують важливість створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків як загалом для українського суспільства та Збройних Сил України, так і для військовослужбовців особисто. При цьому жінки частіше за чоловіків вказували на важливість для них особисто створення відповідних умов під час проходження ними військової служби.

2. Більшій частині опитаних військовослужбовців вдається поєднувати професійні та сімейні обов'язки чи здійснювати це з несуттєвими проблемами. У той же час кожен п'ятий респондент визнав, що йому важко поєднувати професійні та сімейні обов'язки. Слід зазначити, що військовослужбовці-жінки частіше за чоловіків вказували на те, що їм вдається поєднувати професійні та сімейні обов'язки, тоді як чоловіки частіше за жінок зазначали, що їм важко поєднувати такі обов'язки. Серед основних причин, що ускладнюють поєднання професійних та сімейних обов'язків респонденти називали: різні місця проживання членів родини, значну відстань між місцем служби та місцем проживання родини, критичний брак часу для виконання сімейних обов'язків, ненормований робочий день та неможливість спланувати вільний час, байдуже ставлення окремих командирів (начальників) до потреб військовослужбовців тощо.

3. Приблизно однакова кількість респондентів, в тій чи іншій мірі, як погоджуються так і не погоджується з судженням про те, що військовослужбовці Збройних Сил України мають можливість поєднувати сімейні та професійні обов'язки. Ставлення опитаних військовослужбовців до рівності прав чоловіків та жінок поєднувати професійні і сімейні обов'язки значною мірою визначається гендерними стереотипи, які ще існують у військовому середовищі. На існування таких стереотипів вказують наступні результати дослідження:

майже кожен п'ятий респондент чоловічої статі вважає, що чоловіків доцільно оцінювати за професійними успіхами, а жінок – за наявністю сім'ї та дітей;

значна частина респондентів погоджуються з судженням про те, що чоловіки менше ніж жінки заклопотані домашніми справами та дітьми, тому більше часу можуть витратити на військову службу (роботу);

майже половина чоловіків та майже кожна п'ята жінка вважає, що чоловік – “годувальник” сім'ї, а жінка – мати та домогосподарка;

кожен четвертий респондент чоловічої статі та майже 15% жіночої статі у тій чи іншій мірі погоджуються із судженням, що жінка має обирати між успіхом в роботі (кар'єрою) та материнством.

4. Аналіз результатів військово-соціологічного дослідження свідчить про те, що переважна більшість опитаних військовослужбовців, як чоловіків так і жінок, під час виконання службових обов'язків не відчують на собі дискримінацію з огляду на свій сімейний стан. Близько половини опитаних військовослужбовців вказали, що у пункті постійної дислокації, під час організації служби в нічний час або позмінної служби, враховуються їхні особисті чи сімейні обставини. Водночас, більше чверті респондентів вказали, що їхні потреби не враховуються під час нічних чергувань та при організації позмінної служби. Серед заходів, які можуть покращити поєднання військовослужбовцями сімейних та професійних обов'язків, респонденти називали наступні:

- справедливий розподіл обов'язків між військовослужбовцями;
- створення умов служби для родин з дітьми;
- увага з боку командирів (начальників) до проблем підлеглих;
- організація психологічної підтримки військовослужбовців.

5. Переважна більшість опитаних військовослужбовців вважають, що в їх сім'ях справедливо розподіляються обов'язки між чоловіком та дружиною. Лише кожен десятий респондент вказав на несправедливий характер розподілу сімейних обов'язків. У той же час, результати соціологічного дослідження вказують на те, що більшість домашніх робіт у сім'ях військовослужбовців виконують переважно жінки. В першу чергу, це стосується виховання та догляду за дітьми, піклування про членів родини, які потребують постійного догляду, прибирання приміщень та миття посуду. При цьому більшість опитаних військовослужбовців готові справедливо розподіляти сімейні обов'язки між чоловіком та жінкою. Зокрема близько половини опитаних військовослужбовців підтримують запровадження обов'язкового розподілу відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку частинами для обох батьків, тоді як проти цієї ініціативи не більше ніж кожен четвертий респондент.

Враховуючи вищезазначене, пропонується:

1. Результати військово-соціологічного дослідження довести до керівників структурних підрозділів Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗС України, командувачів видів (окремих родів) військ (сил) Збройних Сил, оперативних командувань, командирів (начальників)

вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів для врахування у своїй діяльності.

2. Здійснювати на регулярній основі проведення інформаційно-роз'яснювальних та просвітницьких заходів у військових частинах та підрозділах, спрямованих на підвищення обізнаності особового складу ЗС України з питань гендерної рівності, усвідомлення важливості забезпечення рівного права жінок і чоловіків поєднувати професійні та сімейні обов'язки.

3. Продовжити роботу щодо удосконалення нормативно-правової бази з питань дотримання рівних прав чоловіків та жінок у ЗС України, включно із статутами ЗС України, посадовими інструкціями, настановами тощо, спрямовану на:

справедливий розподіл обов'язків між військовослужбовцями різних статей;

створення умов служби для родин з дітьми;

своєчасне реагування на скарги та звернення особового складу;

організацію психологічної підтримки військовослужбовців.

4. Постійно оновлювати на офіційних Інтернет-ресурсах МО та ЗС України інформацію з питань реалізації гендерної політики у ЗС України, запобігання проявам гендерно зумовленого насильства та дискримінації за ознакою статі у армійському середовищі, існуючих можливостей реалізації рівного права чоловіків та жінок поєднувати професійні та сімейні обов'язки.

5. З метою визначення динаміки змін щодо стану реалізації у ЗС України принципу рівних прав та можливостей військовослужбовців різних статей, зокрема щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків, продовжити практику проведення моніторингових соціологічних досліджень з даної проблематики.

ДОДАТОК А. АНКЕТА ДЛЯ ОПИТУВАННЯ ШАНОВНИЙ(А) ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЮ(ИЦЕ)!

На виконання Плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 79-р в секторі безпеки та оборони проводяться дослідження щодо поєднання професійного та сімейного життя жінками та чоловіками. Отримані дані будуть використані для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у ЗС України.

Працівники з сімейними обов'язками – це працівники (чоловіки і жінки), які мають сімейні обов'язки щодо дітей, які перебувають на їх утриманні та до інших найближчих родичів – членів сім'ї, які потребують догляду чи допомоги.

Просимо Вас висловити власну думку з визначеного кола питань.

Порядок заповнення анкети: із варіантів відповідей на запитання оберіть той, що найбільше співпадає з Вашою думкою, і **обведіть колом** його цифровий код чи напишіть окрему відповідь там, де це запропоновано.

Ваші відповіді, оцінки, зауваження та побажання будуть використані в узагальненому вигляді.

1-3. Наскільки, на Вашу думку, є важливим створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків як жінкам, так і чоловікам для: (дайте відповідь по кожному стовбцю)

	1. Українського суспільства загалом?	2. ЗС України?	3. Для Вас особисто?
- дуже важливо	1	1	1
- скоріше важливо, ніж ні	2	2	2
- скоріше не важливо	3	3	3
- взагалі не важливо	4	4	4
- важко відповісти	5	5	5

4. Чи є для Вас проблемою поєднувати свої професійні та сімейні обов'язки?

- 1 - не маю сімейних обов'язків
- 2 - мені важко поєднувати професійні і сімейні обов'язки
- 3 - маю несуттєві проблеми з їх поєднанням
- 4 - мені вдається поєднувати професійні та сімейні обов'язки
- 5 - не маю жодних проблем з таким поєднанням
- 6 - інше (напишіть) _____

5. Якщо поєднання своїх професійних та сімейних обов'язків для Вас є проблемним, то вкажіть чому?

(Напишіть) _____

6. За допомогою яких із нижчезазначених способів Ви забезпечуєте догляд за дітьми та/або членами сім'ї, які потребують допомоги, протягом часу, коли ви знаходитесь на службі?

- 1 - державні заклади денного перебування
- 2 - приватні заклади денного перебування
- 3 - догляд вдома із залученням фізичних осіб (у тому числі послуга з догляду за дитиною до трьох років "муніципальна няня")
- 4 - догляд здійснює чоловік, дружина, партнер
- 5 - догляд здійснює бабуся, дідусь, родичі, сусіди
- 6 - інше (напишіть) _____

7. Чи користувалися Ви правом на відпустку по догляду за дитиною?

- 1 - так 2 - ні

8. Якщо Ви користувалися відпусткою по догляду за дитиною, то якою тривалістю:

- 1 - менше 1 року 2 - від 1 до 2 років
3 - від 2 до 3 років 4 - від 3 до 6 років
5 - додаткова відпустка тривалістю 10 календарних днів
6 - відпустка при народженні дитини тривалістю до 14 календарних днів
7 - інше (напишіть) _____

9. Чи підтримуєте Ви запровадження обов'язкового розподілу відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку частинами для обох батьків?

- 1 - так 2 - ні
3 - важко відповісти 4 - інше (напишіть) _____

10. Чи враховуються Ваші потреби (особисті чи сімейні обставини) при організації служби/роботи в нічну зміну та позмінної служби/роботи у пункті постійної дислокації?

- 1 - так 2 - скоріше так
3 - важко сказати 4 - скоріше ні
5 - ні 6 - інше (напишіть) _____

11. Чи доводилося Вам відчувати на собі дискримінацію з огляду на Ваш сімейний стан під час виконання службових обов'язків?

- 1 - часто 2 - інколи
3 - ніколи 4 - інше (напишіть) _____

12. Які чинники, на Вашу думку, не дозволяють створити у Вашій військовій частині належні умови для поєднання професійних і сімейних обов'язків?

Напишіть _____

13. Хто відповідає за виконання наступних видів робіт у Вашій сім'ї? (Дайте відповідь по кожному рядку).

	Переважаю жінка	Переважаю чоловік	В рівній мірі чоловік та жінка	Інші члени родини
Виховання та догляд за дітьми	1	2	3	4
Прибирання	1	2	3	4
Приготування їжі	1	2	3	4
Миття посуду	1	2	3	4
Оплата рахунків	1	2	3	4
Ремонтні роботи	1	2	3	4
Піклування про членів родини, які потребують постійного догляду	1	2	3	4
Купівля продуктів і товарів повсякденного вжитку	1	2	3	4
Прання	1	2	3	4

14. Нижче наведено ряд усталених суджень стосовно виконання сімейних та професійних обов'язків жінками та чоловіками. Наскільки Ви згодні або не згодні з кожним із них? (Дайте відповідь по кожному рядку).

	Оціночні судження	повністю не згоден (а)	більшою мірою не згоден (а)	важко відповісти, згоден(а) чи ні	більшою мірою згоден (а)	повністю згоден (а)
1	Військовослужбовці ЗС України мають можливість поєднувати сімейні та професійні обов'язки	1	2	3	4	5
2.	Чоловік – “годувальник” сім'ї, а жінка – мати та домогосподарка (Берегиня)	1	2	3	4	5
3.	Чоловіки менше ніж жінки заклопотані домашніми справами та дітьми, тому більше часу можуть витрачати на військову службу (роботу)	1	2	3	4	5
4.	Чоловіків доцільно оцінювати за професійними успіхами, а жінок – за наявністю сім'ї та дітей	1	2	3	4	5
5.	Жінка має обирати між успіхом в роботі (кар'єрою) та материнством	1	2	3	4	5
6.	Сімейні обов'язки заважають військовослужбовцям ЗС України реалізовуватися у професійній діяльності	1	2	3	4	5
7.	Гарна жінка не повинна ставити під сумнів думку та рішення чоловіка, навіть якщо вона з ними не погоджується	1	2	3	4	5

15. Чи вважаєте Ви, що у Вашій сім'ї справедливо розподіляються сімейні обов'язки?

- 1 - так
2 - скоріше так
3 - важко сказати
4 - скоріше ні
5 - ні
6 - інше (напишіть) _____

16. Якщо ні, то що цьому заважає?

Напишіть _____

17. Чи готові Ви справедливо розподіляти сімейні обов'язки?

- 1 - точно не готовий(а)
2 - скоріше не готовий(а)
3 - важко сказати, готовий(а) чи ні
4 - скоріше готовий(а)
5 - точно готовий(а)
6 - інше (напишіть) _____

18. Як би Ви оцінили свою психологічну готовність до виконання службово-бойових завдань за призначенням? (Дайте оцінку за 5-бальною шкалою, де 1 – найнижча, 5 – найвища оцінка).

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

19. Що, на Вашу думку, можна зробити у Вашій військовій частині для створення умов для поєднання військовослужбовцями сімейних та професійних обов'язків?
Напишіть _____

На закінчення, будь ласка, вкажіть деякі загальні дані:

20. Ваша стать:

1 - чоловіча

2 - жіноча

21. Ваш вік:

повних років

22. Ваш сімейний стан:

1 - ніколи не був(ла) у шлюбі

2 - перебуваю у зареєстрованому шлюбі

3 - перебуваю у фактичному, незареєстрованому шлюбі

4 - розлучений(на) офіційно

5 - розійшовся(лась), хоч офіційно не розлучений(на)

6 - вдівець (вдова)

23. Чи є у Вас діти (до 14 років)?

1 - так

2 - ні

24. Ваша дружина (чоловік) працює?

1 - так

2 - ні

25. Ваша дружина (чоловік) також військовослужбовиця(ець)?

1 - так

2 - ні

26. До якої категорії Ви належите?

1 - старший офіцер

2 - молодший офіцер

3 - сержантський та старшинський склад

4 - рядовий склад

27. Ви проходите військову службу за:

1 - контрактом

2 - призовом під час мобілізації

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Додаток Б

ТАБЛИЦІ РОЗПОДІЛУ ВІДПОВІДЕЙ РЕСПОНДЕНТІВ НА ЗАПИТАННЯ АНКЕТ

Таблиця одновимірного розподілу відповідей (за ЗС України)

1-3. Наскільки, на Вашу думку, є важливим створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків як жінкам, так і чоловікам для:

1. Українського суспільства загалом?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
дуже важливо	394	53,83%	55,41%
скоріше важливо, ніж ні	214	29,23%	30,10%
скоріше не важливо	45	6,15%	6,33%
взагалі не важливо	25	3,42%	3,52%
важко відповісти	33	4,51%	4,64%
немає відповіді	21	2,87%	

2. ЗС України?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
дуже важливо	362	49,45%	51,71%
скоріше важливо, ніж ні	210	28,69%	30,00%
скоріше не важливо	70	9,56%	10,00%
взагалі не важливо	29	3,96%	4,14%
важко відповісти	29	3,96%	4,14%
немає відповіді	32	4,37%	

3. Для Вас особисто?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
дуже важливо	394	53,83%	56,29%
скоріше важливо, ніж ні	194	26,50%	27,71%
скоріше не важливо	44	6,01%	6,29%
взагалі не важливо	36	4,92%	5,14%
важко відповісти	32	4,37%	4,57%
немає відповіді	32	4,37%	

4. Чи є для Вас проблемою поєднувати свої професійні та сімейні обов'язки?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
не маю сімейних обов'язків	65	8,88%	8,97%

мені важко поєднувати професійні і сімейні обов'язки	147	20,08%	20,28%
маю несуттєві проблеми з їх поєднанням	163	22,27%	22,48%
мені вдається поєднувати професійні та сімейні обов'язки	226	30,87%	31,17%
не маю жодних проблем з таким поєднанням	117	15,98%	16,14%
інше	7	0,96%	0,97%
немає відповіді	7	0,96%	

5. Якщо поєднання своїх професійних та сімейних обов'язків для Вас є проблемним, то вкажіть чому?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
напишіть	190	25,96%	100,00%
немає відповіді	542	74,04%	

6. За допомогою яких із нижчезазначених способів Ви забезпечуєте догляд за дітьми та/або членами сім'ї, які потребують допомоги, протягом часу, коли ви знаходитесь на службі?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
державні заклади денного перебування	178	24,32%	30,27%
приватні заклади денного перебування	43	5,87%	7,31%
догляд вдома із залученням фізичних осіб (у тому числі послуга з догляду за дитиною до трьох років "муніципальна няня")	29	3,96%	4,93%
догляд здійснює чоловік, дружина, партнер	260	35,52%	44,22%
догляд здійснює бабуся, дідусь, родичі, сусіди	153	20,90%	26,02%
інше	33	4,51%	5,61%
немає відповіді	144	19,67%	

7. Чи користувалися Ви правом на відпустку по догляду за дитиною?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
так	53	7,24%	7,33%
ні	670	91,53%	92,67%
немає відповіді	9	1,23%	

8. Якщо Ви користувалися відпусткою по догляду за дитиною, то якою тривалістю:

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
менше 1 року	13	1,78%	14,29%
від 1 до 2 років	11	1,50%	12,09%
від 2 до 3 років	16	2,19%	17,58%
від 3 до 6 років	5	0,68%	5,49%
додаткова відпустка тривалістю 10 календарних днів	32	4,37%	35,16%

відпустка при народженні дитини тривалістю до 14 календарних днів	12	1,64%	13,19%
інше	2	0,27%	2,20%
немає відповіді	641	87,57%	

9. Чи підтримуєте Ви запровадження обов'язкового розподілу відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку частинами для обох батьків?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
так	361	49,32%	51,21%
ні	164	22,40%	23,26%
важко відповісти	170	23,22%	24,11%
інше	10	1,37%	1,42%
немає відповіді	27	3,69%	

10. Чи враховуються Ваші потреби (особисті чи сімейні обставини) при організації служби/роботи в нічну зміну та позмінної служби/роботи у пункті постійної дислокації?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
так	207	28,28%	29,03%
скоріше так	179	24,45%	25,11%
важко сказати	126	17,21%	17,67%
скоріше ні	79	10,79%	11,08%
ні	117	15,98%	16,41%
інше	5	0,68%	0,70%
немає відповіді	19	2,60%	

11. Чи доводилося Вам відчувати на собі дискримінацію з огляду на Ваш сімейний стан під час виконання службових обов'язків?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
часто	34	4,64%	4,75%
інколи	125	17,08%	17,46%
ніколи	555	75,82%	77,51%
інше	2	0,27%	0,28%
немає відповіді	16	2,19%	

12. Які чинники, на Вашу думку, не дозволяють створити у Вашій військовій частині належні умови для поєднання професійних і сімейних обов'язків?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
напишіть	197	26,91%	100,00%
немає відповіді	535	73,09%	

13. Хто відповідає за виконання наступних видів робіт у Вашій сім'ї?

13.1. Виховання та догляд за дітьми	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
переважно жінка	314	42,90%	49,92%
переважно чоловік	12	1,64%	1,91%
в рівній мірі чоловік та жінка	277	37,84%	44,04%
інші члени родини	26	3,55%	4,13%
немає відповіді	103	14,07%	

13.2. Прибирання	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
переважно жінка	316	43,17%	45,47%
переважно чоловік	45	6,15%	6,47%
в рівній мірі чоловік та жінка	310	42,35%	44,60%
інші члени родини	24	3,28%	3,45%
немає відповіді	37	5,05%	

13.3. Приготування їжі	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
переважно жінка	404	55,19%	58,64%
переважно чоловік	42	5,74%	6,10%
в рівній мірі чоловік та жінка	222	30,33%	32,22%
інші члени родини	21	2,87%	3,05%
немає відповіді	43	5,87%	

13.4. Миття посуду	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
переважно жінка	264	36,07%	37,93%
переважно чоловік	79	10,79%	11,35%
в рівній мірі чоловік та жінка	322	43,99%	46,26%
інші члени родини	31	4,23%	4,45%
немає відповіді	36	4,92%	

13.5. Оплата рахунків	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
переважно жінка	135	18,44%	19,37%
переважно чоловік	378	51,64%	54,23%
в рівній мірі чоловік та жінка	170	23,22%	24,39%
інші члени родини	14	1,91%	2,01%
немає відповіді	35	4,78%	

13.6. Ремонтні роботи	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
переважно жінка	30	4,10%	4,35%
переважно чоловік	558	76,23%	80,99%
в рівній мірі чоловік та жінка	81	11,07%	11,76%
інші члени родини	20	2,73%	2,90%
немає відповіді	43	5,87%	

13.7. Піклування про членів родини, які потребують постійного догляду	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
переважно жінка	150	20,49%	24,15%
переважно чоловік	52	7,10%	8,37%
в рівній мірі чоловік та жінка	340	46,45%	54,75%
інші члени родини	79	10,79%	12,72%
немає відповіді	111	15,16%	

13.8. Купівля продуктів і товарів повсякденного вжитку	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
переважно жінка	151	20,63%	21,57%
переважно чоловік	142	19,40%	20,29%
в рівній мірі чоловік та жінка	398	54,37%	56,86%
інші члени родини	9	1,23%	1,29%
немає відповіді	32	4,37%	

13.9. Прання	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
переважно жінка	428	58,47%	61,58%
переважно чоловік	29	3,96%	4,17%
в рівній мірі чоловік та жінка	221	30,19%	31,80%
інші члени родини	17	2,32%	2,45%
немає відповіді	37	5,05%	

14. Нижче наведено ряд усталених суджень стосовно виконання сімейних та професійних обов'язків жінками та чоловіками. Наскільки Ви згодні або не згодні з кожним із них?

14.1. Військовослужбовці ЗС України мають можливість поєднувати сімейні та професійні обов'язки	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	88	12,02%	12,17%
більшою мірою не згоден(а)	189	25,82%	26,14%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	158	21,58%	21,85%
більшою мірою згоден(а)	193	26,37%	26,69%

повністю згоден(а)	95	12,98%	13,14%
немає відповіді	9	1,23%	

14.2. Чоловік – “годувальник” сім’ї, а жінка – мати та домогосподарка (Берегиня)	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	114	15,57%	15,68%
більшою мірою не згоден(а)	167	22,81%	22,97%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	114	15,57%	15,68%
більшою мірою згоден(а)	236	32,24%	32,46%
повністю згоден(а)	96	13,11%	13,20%
немає відповіді	5	0,68%	

14.3. Чоловіки менше ніж жінки заклопотані домашніми справами та дітьми, тому більше часу можуть витратити на військову службу (роботу)	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	110	15,03%	15,17%
більшою мірою не згоден(а)	177	24,18%	24,41%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	134	18,31%	18,48%
більшою мірою згоден(а)	225	30,74%	31,03%
повністю згоден(а)	79	10,79%	10,90%
немає відповіді	7	0,96%	

14.4. Чоловіків доцільно оцінювати за професійними успіхами, а жінок – за наявністю сім’ї та дітей	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	242	33,06%	33,61%
більшою мірою не згоден(а)	195	26,64%	27,08%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	165	22,54%	22,92%
більшою мірою згоден(а)	88	12,02%	12,22%
повністю згоден(а)	30	4,10%	4,17%
немає відповіді	12	1,64%	

14.5. Жінка має обирати між успіхом в роботі (кар’єрою) та материнством	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	197	26,91%	27,36%
більшою мірою не згоден(а)	181	24,73%	25,14%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	168	22,95%	23,33%
більшою мірою згоден(а)	120	16,39%	16,67%
повністю згоден(а)	54	7,38%	7,50%
немає відповіді	12	1,64%	

14.6. Сімейні обов'язки заважають військовослужбовцям ЗС України реалізовуватися у професійній діяльності	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	176	24,04%	24,34%
більшою мірою не згоден(а)	260	35,52%	35,96%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	169	23,09%	23,37%
більшою мірою згоден(а)	94	12,84%	13,00%
повністю згоден(а)	24	3,28%	3,32%
немає відповіді	9	1,23%	

14.7. Гарна жінка не повинна ставити під сумнів думку та рішення чоловіка, навіть якщо вона з ними не погоджується	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	206	28,14%	28,61%
більшою мірою не згоден(а)	201	27,46%	27,92%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	161	21,99%	22,36%
більшою мірою згоден(а)	100	13,66%	13,89%
повністю згоден(а)	52	7,10%	7,22%
немає відповіді	12	1,64%	

15. Чи вважаєте Ви, що у Вашій сім'ї справедливо розподіляються сімейні обов'язки?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
так	372	50,82%	52,54%
скоріше так	198	27,05%	27,97%
важко сказати	55	7,51%	7,77%
скоріше ні	47	6,42%	6,64%
ні	27	3,69%	3,81%
інше	9	1,23%	1,27%
немає відповіді	24	3,28%	

16. Якщо ні, то що цьому заважає?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
напишіть	60	8,20%	100,00%
немає відповіді	672	91,80%	

17. Чи готові Ви справедливо розподіляти сімейні обов'язки?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
точно не готовий(а)	13	1,78%	1,82%
скоріше не готовий(а)	10	1,37%	1,40%
важко сказати, готовий(а) чи ні	55	7,51%	7,68%

скоріше готовий(а)	203	27,73%	28,35%
точно готовий(а)	432	59,02%	60,34%
інше	3	0,41%	0,42%
немає відповіді	16	2,19%	

18. Як би Ви оцінили свою психологічну готовність до виконання службово-бойових завдань за призначенням? (Дайте оцінку за 5-бальною шкалою, де 1 – найнижча, 5 – найвища оцінка).

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
1	12	1,64%	1,67%
2	32	4,37%	4,46%
3	144	19,67%	20,08%
4	300	40,98%	41,84%
5	229	31,28%	31,94%
немає відповіді	15	2,05%	

19. Що, на Вашу думку, можна зробити у Вашій військовій частині для створення умов для поєднання військовослужбовцями сімейних та професійних обов'язків?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
напишіть	218	29,78%	100,00%
немає відповіді	514	70,22%	

20. Ваша стать:

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
чоловіча	624	85,25%	85,71%
жіноча	104	14,21%	14,29%
немає відповіді	4	0,55%	

21. Ваш вік:

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
до 25 років	80	10,93%	11,32%
26-35 років	253	34,56%	35,79%
36-45 років	246	33,61%	34,79%
46-55 років	116	15,85%	16,41%
більше 55 років	12	1,64%	1,70%
немає відповіді	25	3,42%	

22. Ваш сімейний стан:

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
ніколи не був(ла) у шлюбі	89	12,16%	12,33%

перебуваю у зареєстрованому шлюбі	473	64,62%	65,51%
перебуваю у фактичному, незареєстрованому шлюбі	90	12,30%	12,47%
розлучений(на) офіційно	58	7,92%	8,03%
розійшовся(лась), хоч офіційно не розлучений(на)	10	1,37%	1,39%
вдівець (вдова)	2	0,27%	0,28%
немає відповіді	10	1,37%	

23. Чи є у Вас діти (до 14 років)?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
так	382	52,19%	53,13%
ні	337	46,04%	46,87%
немає відповіді	13	1,78%	

24. Ваша дружина (чоловік) працює?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
так	457	62,43%	68,52%
ні	210	28,69%	31,48%
немає відповіді	65	8,88%	

25. Ваша дружина (чоловік) також військовослужбовиця(ець)?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
так	120	16,39%	17,75%
ні	556	75,96%	82,25%
немає відповіді	56	7,65%	

26. До якої категорії Ви належите?

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
старший офіцер	131	17,90%	18,22%
молодший офіцер	177	24,18%	24,62%
сержантський та старшинський склад	193	26,37%	26,84%
рядовий склад	218	29,78%	30,32%
немає відповіді	13	1,78%	

27. Ви проходите військову службу за:

	Частота	% до всіх	% до тих, хто відповів
контрактом	349	47,68%	48,27%
призовом під час мобілізації	374	51,09%	51,73%
немає відповіді	9	1,23%	

Додаток В

ТАБЛИЦІ РОЗПОДІЛУ ВІДПОВІДЕЙ РЕСПОНДЕНТІВ НА ЗАПИТАННЯ АНКЕТ

Таблиця двовимірною (за статтю) розподілу відповідей (за ЗС України) (у % до тих, хто відповів)

1-3. Наскільки, на Вашу думку, є важливим створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків як жінкам, так і чоловікам для:

1. Українського суспільства загалом?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
дуже важливо	335	55,10%	57	57,58%
скоріше важливо, ніж ні	183	30,10%	31	31,31%
скоріше не важливо	40	6,58%	4	4,04%
взагалі не важливо	22	3,62%	3	3,03%
важко відповісти	28	4,61%	4	4,04%
немає відповіді	16			

2. ЗС України?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
дуже важливо	306	51,09%	55	56,70%
скоріше важливо, ніж ні	179	29,88%	30	30,93%
скоріше не важливо	64	10,68%	5	5,15%
взагалі не важливо	27	4,51%	2	2,06%
важко відповісти	23	3,84%	5	5,15%
немає відповіді	25		7	

3. Для Вас особисто?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
дуже важливо	325	54,35%	68	69,39%
скоріше важливо, ніж ні	170	28,43%	24	24,49%
скоріше не важливо	41	6,86%	1	1,02%
взагалі не важливо	35	5,85%	1	1,02%
важко відповісти	27	4,52%	4	4,08%
немає відповіді	26		6	

4. Чи є для Вас проблемою поєднувати свої професійні та сімейні обов'язки?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
не маю сімейних обов'язків	57	9,22%	7	6,80%
мені важко поєднувати професійні і сімейні обов'язки	135	21,84%	11	10,68%
маю несуттєві проблеми з їх поєднанням	137	22,17%	26	25,24%
мені вдається поєднувати професійні та сімейні обов'язки	183	29,61%	42	40,78%
не маю жодних проблем з таким поєднанням	100	16,18%	16	15,53%
інше	6	0,97%	1	0,97%
немає відповіді	6		1	

5. Якщо поєднання своїх професійних та сімейних обов'язків для Вас є проблемним, то вкажіть чому?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
напишіть	170	100,00%	20	100,00%
немає відповіді	454		84	

6. За допомогою яких із нижчезазначених способів Ви забезпечуєте догляд за дітьми та/або членами сім'ї, які потребують допомоги, протягом часу, коли ви знаходитесь на службі?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
державні заклади денного перебування	152	29,69%	25	34,25%
приватні заклади денного перебування	39	7,62%	4	5,48%
догляд вдома із залученням фізичних осіб (у тому числі послуга з догляду за дитиною до трьох років "муніципальна няня")	23	4,49%	5	6,85%
догляд здійснює чоловік, дружина, партнер	257	50,20%	3	4,11%
догляд здійснює бабуся, дідусь, родичі, сусіди	120	23,44%	32	43,84%
інше	20	3,91%	13	17,81%
немає відповіді	112		31	

7. Чи користувалися Ви правом на відпустку по догляду за дитиною?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
так	26	4,21%	27	26,21%
ні	592	95,79%	76	73,79%
немає відповіді	6		1	

8. Якщо Ви користувалися відпусткою по догляду за дитиною, то якою тривалістю:

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
менше 1 року	5	8,77%	8	25,00%
від 1 до 2 років	3	5,26%	8	25,00%
від 2 до 3 років	6	10,53%	10	31,25%
від 3 до 6 років	3	5,26%	1	3,13%
додаткова відпустка тривалістю 10 календарних днів	28	49,12%	4	12,50%
відпустка при народженні дитини тривалістю до 14 календарних днів	11	19,30%	0	0,00%
інше	1	1,75%	1	3,13%
немає відповіді	567		72	

9. Чи підтримуєте Ви запровадження обов'язкового розподілу відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку частинами для обох батьків?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
так	301	50,00%	60	60,00%
ні	144	23,92%	19	19,00%
важко відповісти	148	24,58%	20	20,00%
інше	9	1,50%	1	1,00%
немає відповіді	22		4	

10. Чи враховуються Ваші потреби (особисті чи сімейні обставини) при організації служби/роботи в нічну зміну та позмінної служби/роботи у пункті постійної дислокації?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
так	167	27,33%	40	40,40%
скоріше так	158	25,86%	21	21,21%
важко відповісти	109	17,84%	15	15,15%
скоріше ні	66	10,80%	13	13,13%
ні	107	17,51%	9	9,09%
інше	4	0,65%	1	1,01%
немає відповіді	13		5	

11. Чи доводилося Вам відчувати на собі дискримінацію з огляду на Ваш сімейний стан під час виконання службових обов'язків?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
часто	26	4,26%	7	6,93%
інколи	108	17,68%	17	16,83%
ніколи	475	77,74%	77	76,24%
інше	2	0,33%	0	0,00%
немає відповіді	13		3	

12. Які чинники, на Вашу думку, не дозволяють створити у Вашій військовій частині належні умови для поєднання професійних і сімейних обов'язків?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
напишіть	169	100,00%	28	100,00%
немає відповіді	455		76	

13. Хто відповідає за виконання наступних видів робіт у Вашій сім'ї?

Виховання та догляд за дітьми	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
переважно жінка	280	52,04%	33	37,50%
переважно чоловік	11	2,04%	1	1,14%
в рівній мірі чоловік та жінка	229	42,57%	47	53,41%
інші члени родини	18	3,35%	7	7,95%
немає відповіді	86		16	

Прибирання	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
переважно жінка	273	46,04%	43	43,43%
переважно чоловік	43	7,25%	2	2,02%
в рівній мірі чоловік та жінка	258	43,51%	49	49,49%
інші члени родини	19	3,20%	5	5,05%
немає відповіді	31		5	

Приготування їжі	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
переважно жінка	350	59,42%	54	56,25%
переважно чоловік	37	6,28%	4	4,17%
в рівній мірі чоловік та жінка	184	31,24%	35	36,46%
інші члени родини	18	3,06%	3	3,13%
немає відповіді	35		8	

Миття посуду	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
переважно жінка	222	37,37%	42	42,42%
переважно чоловік	68	11,45%	11	11,11%
в рівній мірі чоловік та жінка	279	46,97%	40	40,40%
інші члени родини	25	4,21%	6	6,06%
немає відповіді	30		5	

Оплата рахунків	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
переважно жінка	99	16,61%	36	37,11%
переважно чоловік	347	58,22%	31	31,96%

в рівній мірі чоловік та жінка	139	23,32%	27	27,84%
інші члени родини	11	1,85%	3	3,09%
немає відповіді	28		7	

Ремонтні роботи	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
переважно жінка	17	2,89%	13	13,54%
переважно чоловік	503	85,40%	54	56,25%
в рівній мірі чоловік та жінка	56	9,51%	23	23,96%
інші члени родини	13	2,21%	6	6,25%
немає відповіді	35		8	

Піклування про членів родини, які потребують постійного догляду	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
переважно жінка	122	22,93%	27	31,76%
переважно чоловік	49	9,21%	3	3,53%
в рівній мірі чоловік та жінка	292	54,89%	45	52,94%
інші члени родини	69	12,97%	10	11,76%
немає відповіді	92		19	

Купівля продуктів і товарів повсякденного вжитку	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
переважно жінка	117	19,57%	34	34,69%
переважно чоловік	135	22,58%	7	7,14%
в рівній мірі чоловік та жінка	338	56,52%	56	57,14%
інші члени родини	8	1,34%	1	1,02%
немає відповіді	26		6	

Прання	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
переважно жінка	373	62,90%	54	55,10%
переважно чоловік	24	4,05%	4	4,08%
в рівній мірі чоловік та жінка	183	30,86%	36	36,73%
інші члени родини	13	2,19%	4	4,08%
немає відповіді	31		6	

14. Нижче наведено ряд усталених суджень стосовно виконання сімейних та професійних обов'язків жінками та чоловіками. Наскільки Ви згодні або не згодні з кожним із них?

Військовослужбовці ЗС України мають можливість поєднувати сімейні та професійні обов'язки	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	81	13,09%	6	5,94%
більшою мірою не згоден(а)	168	27,14%	21	20,79%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	134	21,65%	24	23,76%
більшою мірою згоден(а)	169	27,30%	23	22,77%
повністю згоден(а)	67	10,82%	27	26,73%
немає відповіді	5		3	

Чоловік – “годувальник” сім’ї, а жінка – мати та домогосподарка (Берегиня)	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	79	12,68%	34	33,66%
більшою мірою не згоден(а)	139	22,31%	28	27,72%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	97	15,57%	16	15,84%
більшою мірою згоден(а)	218	34,99%	17	16,83%
повністю згоден(а)	90	14,45%	6	5,94%
немає відповіді	1		3	

Чоловіки менше ніж жінки заклопотані домашніми справами та дітьми, тому більше часу можуть витрачати на військову службу (роботу)	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	94	15,14%	16	15,84%
більшою мірою не згоден(а)	158	25,44%	18	17,82%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	113	18,20%	19	18,81%
більшою мірою згоден(а)	195	31,40%	30	29,70%
повністю згоден(а)	61	9,82%	18	17,82%
немає відповіді	3		3	

Чоловіків доцільно оцінювати за професійними успіхами, а жінок – за наявністю сім’ї та дітей	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	176	28,53%	66	66,00%
більшою мірою не згоден(а)	175	28,36%	20	20,00%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	152	24,64%	10	10,00%
більшою мірою згоден(а)	87	14,10%	1	1,00%
повністю згоден(а)	27	4,38%	3	3,00%
немає відповіді	7			

Жінка має обирати між успіхом в роботі (кар’єрою) та материнством	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	145	23,54%	51	50,50%
більшою мірою не згоден(а)	156	25,32%	24	23,76%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	156	25,32%	11	10,89%
більшою мірою згоден(а)	111	18,02%	9	8,91%
повністю згоден(а)	48	7,79%	6	5,94%
немає відповіді	8		3	

Сімейні обов’язки заважають військовослужбовцям ЗС України реалізовуватися у професійній діяльності	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	141	22,82%	34	33,33%
більшою мірою не згоден(а)	224	36,25%	36	35,29%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	146	23,62%	22	21,57%

більшою мірою згоден(а)	86	13,92%	8	7,84%
повністю згоден(а)	21	3,40%	2	1,96%
немає відповіді	6		2	

Гарна жінка не повинна ставити під сумнів думку та рішення чоловіка, навіть якщо вона з ними не погоджується	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
повністю не згоден(а)	158	25,61%	47	47,00%
більшою мірою не згоден(а)	171	27,71%	30	30,00%
важко відповісти, згоден(а) чи ні	147	23,82%	13	13,00%
більшою мірою згоден(а)	94	15,24%	6	6,00%
повністю згоден(а)	47	7,62%	4	4,00%
немає відповіді	7		4	

15. Чи вважаєте Ви, що у Вашій сім'ї справедливо розподіляються сімейні обов'язки?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
так	322	52,96%	48	49,48%
скоріше так	173	28,45%	24	24,74%
важко сказати	48	7,89%	7	7,22%
скоріше ні	37	6,09%	10	10,31%
ні	21	3,45%	6	6,19%
інше	7	1,15%	2	2,06%
немає відповіді	16		7	

16. Якщо ні, то що цьому заважає?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
напишіть	48	100,00%	12	48
немає відповіді	576		92	

17. Чи готові Ви справедливо розподіляти сімейні обов'язки?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
точно не готовий(а)	9	1,47%	3	3,00%
скоріше не готовий(а)	9	1,47%	1	1,00%
важко сказати, готовий(а) чи ні	42	6,85%	13	13,00%
скоріше готовий(а)	181	29,53%	22	22,00%
точно готовий(а)	369	60,20%	61	61,00%
інше	3	0,49%	0	0,00%
немає відповіді	11		4	

18. Як би Ви оцінили свою психологічну готовність до виконання службово-бойових завдань за призначенням?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
1	9	1,47%	1	0,98%

2	28	4,58%	4	3,92%
3	121	19,77%	22	21,57%
4	254	41,50%	46	45,10%
5	200	32,68%	29	28,43%
немає відповіді	12		2	

19. Що, на Вашу думку, можна зробити у Вашій військовій частині для створення умов для поєднання військовослужбовцями сімейних та професійних обов'язків?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
напишіть	184	100,00%	33	100,00%
немає відповіді	440		71	

20. Ваша стать:

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
чоловіча	624	100,00%	0	0,00%
жіноча	0	0,00%	104	100,00%

21. Ваш вік:

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
до 25 років	72	11,84%	8	8,08%
26-35 років	216	35,53%	37	37,37%
36-45 років	205	33,72%	41	41,41%
46-55 років	104	17,11%	12	12,12%
більше 55 років	11	1,81%	1	1,01%
немає відповіді	16		5	

22. Ваш сімейний стан:

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
ніколи не був(ла) у шлюбі	79	12,78%	10	9,71%
перебуваю у зареєстрованому шлюбі	418	67,64%	54	52,43%
перебуваю у фактичному, незареєстрованому шлюбі	71	11,49%	19	18,45%
розлучений(на) офіційно	40	6,47%	18	17,48%
розійшовся(лась), хоч офіційно не розлучений(на)	10	1,62%	0	0,00%
вдівець (вдова)	0	0,00%	2	1,94%
немає відповіді	6		1	

23. Чи є у Вас діти (до 14 років)?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
так	333	54,15%	48	46,60%
ні	282	45,85%	55	53,40%

немає відповіді	9		1	
-----------------	---	--	---	--

24. Ваша дружина (чоловік) працює?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
так	381	65,46%	75	89,29%
ні	201	34,54%	9	10,71%
немає відповіді	42		20	

1 - так

2 -

25. Ваша дружина (чоловік) також військовослужбовиця(ець)?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
так	59	10,03%	61	70,11%
ні	529	89,97%	26	29,89%
немає відповіді	36		17	

26. До якої категорії Ви належите?

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
старший офіцер	120	19,39%	11	11,22%
молодший офіцер	147	23,75%	30	30,61%
сержантський та старшинський склад	166	26,82%	26	26,53%
рядовий склад	186	30,05%	31	31,63%
немає відповіді	5		6	

27. Ви проходите військову службу за:

	Чоловіки		Жінки	
	Частота	% до тих, хто відповів	Частота	% до тих, хто відповів
контрактом	270	43,76%	79	75,96%
призовом під час мобілізації	347	56,24%	25	24,04%
немає відповіді	7		0	

ДОДАТОК В.
ВІДПОВІДІ РЕСПОНДЕНТІВ НА ЗАПИТАННЯ АНКЕТИ,
ДЕ ЇМ ПРОПОНУВАЛОСЯ НАПИСАТИ ОКРЕМУ ВЛАСНУ ДУМКУ

Запитання анкети	Окремі думки, оцінки респондентів
Чи є для Вас проблемою поєднувати свої професійні та сімейні обов'язки?	мені неможливо поєднувати ЗСУ і сім'ю; особисте це особисте, професійне це робота; поєдную, але діти обмежені в спілкуванні в колі сім'ї; постійні відрядження, неможливість потрапити на лікарняний; проблеми маю, але зараз критична ситуація в суспільстві, тому родичі ставляться з розумінням.
Якщо поєднання своїх професійних та сімейних обов'язків для Вас є проблемним, то вкажіть чому?	відсутність часу для родини (85 згадувань); велика віддаленість від сім'ї (55 згадувань); родина за кордоном (5 згадувань); війна в країні (3 згадування); батько та чоловік вихідного дня; бо на мене дуже складно розраховувати в екстрених сімейних ситуаціях, коли я на службі, а також неможливість планувати; бо чоловіка постійно відправляють у відрядження, робочий день з 8.00 до 20.00; дуже мало вихідних та вільного часу, щоб приділяти більше уваги своїм дітям та коханій дружині; в мене немає сімейних обов'язків, я як самотній вовк; важкі психологічні і морально-етичні стосунки в колективі; важко місяці не бувати дома і виховувати дітей; дитині менше 1 року, однак поєднувати вдається; діти без моєї належної опіки, підтримки і виховання; для сім'ї залишається мало часу; думаю, що не матиму жодних проблем з таким поєднанням; інколи є питання сімейно-побутового напрямку, які співпадають з робочими годинами службової діяльності, але це не заважає їх вирішувати; коли я на службі, свої сімейні проблеми намагаюсь вирішити телефоном; сім'я на моєму забезпеченні, а без премії зп в/с не вистачає; ставлення окремих начальників до потреб військовослужбовця.

За допомогою яких із нижчезазначених способів Ви забезпечуєте догляд за дітьми та/або членами сім'ї, які потребують допомоги, протягом часу, коли ви знаходитесь на службі?	дитина знаходиться більшу частину доби сама (7 згадувань); дитина велика, на даний час питання не актуальне для мене (4 згадування); старші діти доглядають за меншими (2 згадування); все залежить від обставин; друзі; поєднуються спільно з чоловіком за умови вільного часу; старша донька.
Чи підтримуєте Ви запровадження обов'язкового розподілу відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку частинами для обох батьків?	вважаю, що потрібно запроваджувати не обов'язковий розподіл, а за бажанням батьків (5 згадувань); залежно від обставин (2 згадування); дитина повинна проводити час з обома, як з мамою так і з татом;
Які чинники, на Вашу думку, не дозволяють створити у Вашій військовій частині належні умови для поєднання професійних і сімейних обов'язків?	військовий стан (55 згадування); брак вільного часу (30 згадувань); відстань від сім'ї (16 згадувань); відсутність житла (7 згадувань); недостатня кількість військовослужбовців (9 згадувань); велике службове навантаження, відсутність вихідних (6 згадувань); відсутність гендерної рівності (5 згадувань); армія - не є інститутом благородних дівичь; консервативність думок деяких військовослужбовців; всі умови сприяють професійним і сімейним обов'язкам.
Чи вважаєте Ви, що у Вашій сім'ї справедливо розподіляються сімейні обов'язки?	все залежить від обставин, хто, де і коли знаходиться; до повномасштабної так, з мобілізації – ні; кожен раз по різному; не згоден з терміном сімейні обов'язки; ніяк не розподіляється, я лише фінансово забезпечую обов'язки тільки на жінці; я одна виховую дитину; я сам вирішую, що для мене краще.
Якщо ні, то що цьому заважає?	велике службове навантаження, відсутність вільного часу на виконання сімейних обов'язків (38 згадувань); війна в країні (8 згадувань); усталені традиції; чоловік постійно на роботі, а я з роботи приходжу і маю купу справ, які на його думку має виконувати жінка; я все роблю сама (розлучена).
Чи готові Ви справедливо	взагалі не існує такої проблеми;

розподіляти сімейні обов'язки?	моє справедливо і її справедливо - це різні речі; під час розмови, за взаємною згодою; сім'я - це партнерство, точка!
Що, на Вашу думку, можна зробити у Вашій військовій частині для створення умов для поєднання військовослужбовцями сімейних та професійних обов'язків?	більше відпусток та вихідних (35 згадувань); більше вільного часу (46 згадувань); військовий стан (55 згадувань); гендерна рівність (10 згадувань); забезпечення житлом (28 згадувань); головне - злагодженість підрозділу в якому побратими розуміють та підтримують один одного; військова служба важко поєднується з сімейними обов'язками, кожен робить вибір так, як йому це подобається або як цього вимагає ситуація; військовослужбовці під час воєнного стану повинні виконувати перш за все обов'язки служби!; впровадження особливих умов для багатодітних родин; рівні умови служби контрактників і мобілізованих.